

Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů

Iva Schottlová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iva Schottlová**

Osobní číslo: **H11557**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů**

Zásady pro vypracování:

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální pedagogiky, multikultury a romistiky.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ACTON, Thomas and Gary MUNDY. Romani culture and Gypsy identity. Hatfield, Hertfordshire: University of Hertfordshire Press, 1997. ISBN 09-004-5881-X.

BALVÍN, Jaroslav. Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

JAKOUBEK, Marek. Romové – konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus. Praha: BMSS-Start, 2004. ISBN 80-86140-21-0.

LEE, Patrick Jasper and Gary MUNDY. We borrow the earth: an intimate portrait of the Gypsy shamanic tradition and culture. London: Thorsons, 2000. ISBN 07-225-3994-0.

NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

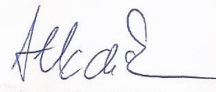
Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2014

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odjírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů* se zabývá možnými historickými příčinami, které mají vliv na socializaci Romů. Věnuje se tradicím a zvykům Romů a jejich problémům s majoritní společností, které je provází. Objasňuje vztah k pozici sociálního pedagoga a jeho možnosti, kterými může napomoci mladým Romům k socializaci a to jak v edukačním, tak i jejich přirozeném prostředí.

Klíčová slova: Romové, vzdělávání a výchova, sociální pedagog, multikultura, integrace, rasismus, socializace.

ABSTRACT

The present thesis entitled “Social pedagogue as a factor in the socialization of young Roma” discusses the possible historical causes that affecting the socialization of Roma. It deals with the traditions and customs of the Roma and their problems with the majority of companies that are accompanied. It clarifies the relationship to the position of social pedagogue and its options, which can help young Roma to socialize both in education as well as their natural habitat.

Keywords: Roma, education, social educator, multiculturalism, integration, racism, socialization.

Mé poděkování patří doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Takový je příští věk, jak jsou vychováváni příští jeho občané.

Jan Ámos Komenský

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	12
1.1 LITERATURA.....	12
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
1.3 VYMEZENÍ POJMŮ.....	15
2 ROMOVÉ, ŽIVOT A VÝCHOVA.....	20
2.1 PŮVOD A HISTORIE ROMŮ V ČR DO ROKU 1989.....	20
2.2 ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE.....	22
2.3 ROMOVÉ A MAJORITA - RASISMUS.....	26
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG, MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ V ROMSKÉ PROBLEMATICE, VZDĚLÁVÁNÍ A VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE, SOCIALIZACE.....	28
3.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOG A MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ.....	28
3.2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ A VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE.....	29
3.3 SOCIALIZACE.....	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
4.1 CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY, VÝZKUMNÁ METODA A POSTUP.....	36
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	37
5 PREZENTACE A ANALÝZA VÝSLEDKŮ.....	38
5.1 ANALÝZA ODPOVĚDÍ.....	38
5.2 SHRNUÍ VÝZKUMU.....	50
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	50
ZÁVĚR.....	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52
SEZNAM ZKRATEK	55
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou romského vzdělávání a výchovy, jelikož se vzděláváním Romů se setkáváme často. Naše práce se zaměřuje především na sociální pedagogy, kteří působí ve školním a výchovném prostředí a jejich možný přínos k socializaci mladých Romů. Toto téma jsme zvolili proto, že mezi romskou minoritou máme mnoho přátel a známých a navštěvovali jsme s nimi mateřskou a základní školu. Dle našeho názoru se během deseti let mnoho nezměnilo v přístupu k nim. Nyní vidíme podobné problémy u našich romských spoluobčanů, jako byly problémy před několika lety a stále nutkání mnohých institucí umísťovat Romy do speciálních škol. Byť to nemusí být vždy ku prospěchu jak Romů samotných, tak i majority, neboť společné soužití dětí ve vzdělávacích a výchovných zařízeních jim může napomoci navzájem se pochopit a tím odstranit bariéry a předsudky, které mají rodiče těchto dětí.

V této bakalářské práci se budeme zabývat historií a původem Romů, jejich tradicemi, zvyky, kulturou a jazykem, které hrají nemalou roli právě ve výchově v rodině a jejich následné školní přípravě. Také se budeme zabývat situací ve vzdělávání romských dětí, příčinami a důsledky úspěchů a neúspěchů, současnou pedagogickou praxí a jejím dopadem na úroveň sociálního postavení romské komunity v ČR. Dále se budeme zabývat i nedostatečnou přípravou pedagogů, či jejich předsudky a stereotypy vůči romské komunitě.

V první kapitole se věnujeme autorům, jejichž díla byla pro naši práci stěžejní, dále vztahu tématu k sociální pedagogice a vysvětlujeme základní pojmy, které jsou pro toto téma důležité.

Druhá kapitola je věnována původu Romů. Popisujeme historii a původ Romů do roku 1989 a strasti, kterými si během svého putování po Evropě prošli. V další části kapitoly pak zmiňujeme jejich kulturu, tradice a zvyky, které jsou důležité pro pochopení mnohých problémů a nedorozumění v edukačním prostředí. Třetí část je věnována problematice rasismu. Vysvětlení tohoto problému může vést k lepšímu pochopení a k překonání mnoha předsudků.

Třetí kapitola se zabývá prací sociálního pedagoga, pedagogického asistenta a možnostmi jejich uplatnění v edukačním prostředí. Zmiňujeme také specifické problémy ve výuce romských dětí a porovnáváme způsoby a možnosti výuky v minulosti a současnosti. Také se zabýváme možnostmi ve výchově a výuce romských žáků

v mateřských, základních a středních školách, které napomáhají Romům k jejich integraci a spokojenému soužití s majoritou. Třetí část je věnována socializaci, jejím možnostem a vztahu k mladým Romům.

Ve čtvrté kapitole se zabýváme výzkumem, který byl proveden mezi absolventy a studenty pedagogických oborů, kteří mohou působit právě jako činitelé pro socializaci mladých Romů a stanovíme výzkumné otázky. V poslední páté kapitole prezentujeme výsledky výzkumu v tabulkách a grafech.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této kapitole představíme jak domácí, tak i zahraniční autory a jejich publikace, o které se v naší práci opíráme a nastíníme stručný profil jednotlivých autorů, kteří se zabývají problematikou Romů a jejich vzděláváním. Dále uvedeme autory, kteří se zabývají sociální pedagogikou a profesí sociálního pedagoga. V další části této kapitoly uvedeme vztah sociální pedagogiky k tématu bakalářské práce a představíme pohled různých autorů na sociální pedagogiku a její možnosti uplatnění v romské problematice. Také zmíníme, o jaké další obory se sociální pedagogika opírá a se kterými je pevně spjata. Nastíníme nejdůležitější problémy a faktory, kvůli kterým je problematická práce s romskými žáky a jejich rodiči. Také zmíníme možnosti začlenění romských dětí mezi majoritní skupinu již v předškolním věku, což může napomoci ke snadnějšímu začlenění se ve školním kolektivu. U mladších dětí lze tyto návyky naučit přirozenou cestou formou různých her a to nejen romské děti, ale také děti majoritní skupiny, které mohou integraci romských dětí ve větší míře ovlivňovat svým chováním. Problematika Romů má širokou škálu problémů, která se odráží právě při „pokusech“ o jejich výchovu a možnosti jakými může sociální pedagog zasahovat do edukace Romů. V třetí části této kapitoly uvádíme nejdůležitější pojmy, se kterými se v rámci sociální pedagogiky a romské problematiky setkáváme. Jejich vysvětlení je důležité pro celkové a komplexní pochopení romské problematiky a dalšího vzdělávání Romů s přispěním sociálního pedagoga.

1.1 Literatura

Nyní si uvedeme české a zahraniční autory, kteří se zabývají romskou problematikou a oborem sociální pedagogika.

Jaroslav Balvín (*1947) se zabývá výchovou a vzděláváním Romů i národnostními menšinami. Publikace *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka* (Balvín, 2008) vychází z předchozí publikace *Metody výuky romského žáka* (Balvín, 2007). V této knize se zaměřuje převážně na filozofii výchovy a poukazuje na to, že hlavním cílem učitele je pomáhání nalezení smyslu jeho činnosti. Také vysvětluje, jak napomáhat ke zlepšení etnických vztahů.

Eva Davidová se narodila v roce 1932 v Praze. Od roku 1950 se zabývá romskou kulturou a sociologií. Kniha *Romano drom - Cesty Romů 1945 – 1990* (Davidová, 2004) mapuje život Romů, jejich historii, kulturu, zvyky, migraci a jejich odlišnost od majoritní skupiny. Vše je pak doplněno fotografiemi ze života Romů.

Blahoslav Kraus se narodil v roce 1943 a vystudoval přírodovědeckou fakultu v Olomouci. Jeho kniha *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008) podává ucelený pohled na tuto oblast pedagogiky. Zabývá se vztahem k jiným oborům, sociální pedagogikou jako životní pomocí a poukazuje na rozdíly mezi lokalitami, rodinou a možnostmi praxe, které sociální pedagogika nabízí. Jednou z kapitol je také charakteristika sociálního pedagoga a jeho praxe v oboru.

Angus Fraser žil v letech 1928 – 2001. V letech 1988 – 1992 působil jako poradce předsedů vlády Margaret Thatcherové a byl také povýšen do šlechtického rodu. Ve své knize *Cikáni* (Fraser, 1998) popisuje kočovný život Cikánů a počátky jejich migrace a utrpení Romů během druhé světové války. Tuto publikaci přeložila romistka Marta Miklušáková a knihu doplnila stručnými dějinami Romů v Česku a na Slovensku.

Tatjana Šišková se narodila v roce 1946, vystudovala historii a sociologii v Praze a kolumbijskou univerzitu v USA. Na knize *Výchova k toleranci a proti rasismu* (Šišková, 1998) spolupracovala s dalšími předními odborníky na pedagogiku, sociologii a psychologii. Ti vytvořili program na výchovu k toleranci a proti rasismu pro děti a mládež. Publikace se zabývá rasismem, diskriminací, multikulturou nejen u Romů, ale i u dalších minorit, které žijí na našem území.

Zajímavé sondy do problematiky Romů jsou tyto cizojazyčné tituly:

Publikace *Situation of Roma Minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia* (Jaroslav Balvín, Lukasz Kwadrans, 2010) se zabývá romskou problematikou v oblasti Víšegrádské skupiny. Jsou probírána témata sociálních a vzdělávacích skupin Romů. Jsou zde obsaženy výsledky studií osob, které pracují s romskou minoritou. Kniha je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá sociální a ekonomickou situací Romů. Druhá část se věnuje edukaci Romů v daných zemích a zabývá se metodami, které napomáhají ke vzdělávání romských žáků.

Situation of Roma Minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia vol. 2 (Jaroslav Balvín, Lukasz Kwadrans, Małgorzata KOWALCZYK, 2011). Je pokračováním předchozí publikace *Situation of Roma Minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia* (Jaroslav Balvín, Lukasz Kwadrans, eds, 2010). Tato publikace je také rozdělena do dvou částí. První pojednává o romské historii a kultuře. Druhá se věnuje romské sociální integraci a sociální práci. Autoři této publikace jsou zástupci různých vědních oborů a sociálních organizací.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Pro vymezení naší bakalářské práce *Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů* je důležité vymezit vztah tématu k sociální pedagogice a vysvětlit možné problémy při výchově a socializaci. Romové jsou národnostní menšinou, ale nemůžeme je považovat všechny za marginalizované. Ne všichni totiž potřebují sociální pomoc.

Sociální pedagogiku a její využití mnoho autorů vykládá odlišně. V pedagogickém slovníku se můžeme dočíst: *Disciplína pedagogiky zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství; náhradní rodinná výchova; týrané, zneužívané a zanedbávané děti; delikvence a agrese mládeže; drogová závislost mládeže; dětská prostituce a pornografie; dodržování práv dítěte; resocializace a reedukace trestaných osob a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti, v důsledku narůstající sociální patologie, kriminality mládeže aj. V ČR se disciplína intenzivněji rozvíjí až po r. 1989, nyní je i studijním oborem na některých fakultách, též v souvislosti s oborem nazývaným sociální práce.* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 217-218)

Předmět sociální pedagogika vymezují někteří autoři jako otázku životní pomoci. *Sociální pedagogika se zaměřuje na každodennost života jedince, na zvládání životních situací bez ohledu na věk, akcentuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby a zájmy jedince s možnostmi společnosti* (Kraus, 2008, s. 46).

Sociální pedagogika využívá také poznatky i z jiných vědeckých disciplín, proto má velmi široké pole působení. Z mnoha oborů můžeme uvést například sociologii, psychologii, pedagogiku, antropologii, ale také mnoho dalších. (Kraus, 2008, s. 52-53)

V romské problematice a výchově mladých Romů je mnoho faktorů, které mohou ovlivňovat jejich výchovu, ať už negativně, tak i pozitivně. Důležitým faktorem je rodina. Ta je nezastupitelná při předávání hodnot a je nezastupitelným činitelem od počátku vývoje osobnosti a má mnoho způsobů, jak osobnost ovlivňovat. Důležitou úlohou je příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. (Kraus, 2008, s. 79-82) To může být v romské rodině někdy problematické, jelikož zde není model rodiny mnohdy dostatečně správně nastaven a to může způsobovat problémy při kontaktech dětí již v předškolním věku. Záleží však na tom, jestli děti žijí v osamocených rodinách například ve městě, nebo v osadách či ghettech.

Romské děti získávaly (a získávají často v těchto prostředích dodnes) ve své fameliji poznatky pro život, i kvalifikaci, osvojovaly si pravidla skupinového chování, specifické a etické normy a formovaly svůj pocit spolupatříčnosti, svým způsobem své romství (Davidová, 2004, s. 100).

Rodinu Romů tvoří tedy obvykle rodiče, případně i prarodiče, ženatí synové nebo vdané dcery a děti rodičů mladých manželských dvojic. Společné bydlení několika pokrevních příbuzných společného původu a společné stravování ze společných zásob získaných či nahromaděných společnou prací všech členů tohoto rodinného společenství ukazuje, že tu jde zřejmě o zbytky patriarchální velkorodiny nebo rodinu podvojnou. (Davidová, 2004, s. 107)

Důležité je v průběhu předškolní, ale i školní docházky začlenění do vrstevnických skupin. Svou roli hraje také to, zda romské děti absolvují předškolní docházku, kde jsou pomocí her a podobných aktivit začleňovány mezi majoritu a postupně také získávají návyky na chování ve společnosti, která není čistě romská. Po příchodu do výchovného zařízení začíná adaptace, což je specifická záležitost a ta je jak ze strany učitele tak i žáka. Jedná se o dlouhodobý proces, který může vyústit různými způsoby, jak spoluprací těchto dvou složek, tak i nepřátelstvím a problémy. V některých případech také může nastat diskriminace. (Kraus, 2008, s. 112)

A právě proto svou roli v dětské skupině sehrává i vychovávající, učitel, který svým přístupem, způsobem výuky a výchovy je důležitou součástí začleňování romských dětí do dané skupiny. *Taková pomoc ze strany učitele se nazývá sociální opora. Jde o kategorii, která začíná plnit integrující roli v přípravě všech profesionálů, kteří se chtějí uplatnit v tzv. pomáhajících profesích – a učitele i vychovatele k nim samozřejmě počítáme. (Kraus, 2008, s. 113)*

1.3 Vymezení pojmů

V naší práci jsou používány pojmy, které si nyní rozebereme. Vymezení těchto pojmů nám může napomoci pochopit romskou problematiku. Od základních pojmů Rom, rasismus, multikulturalismus, se budeme zabývat i pojmy jako asimilace a integrace, které představují možnosti, jak se může romská menšina začlenit mezi majoritní skupinu.

Multikulturalismus

Multikulturalismus může být chápán jako stav, v němž koexistují různá sociokulturní seskupení, nebo jako proces, tj. dynamická výměna kulturních statků, vzájemné ovlivňování různorodých kulturních systémů (Kraus, 2008, s. 157). Další publikace tento pojem vymezuje následovně: *Stav společnosti, ve které vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot* (Kolektiv autorů, 2002, s. 11).

Menšina

Menšiny mohou být jak jazykové, náboženské tak i etnické. Vyznačují se silnými postoji k historické, jazykové nebo kulturní tradici mateřského národa, kterými se odlišují od majoritní skupiny (Sulitka, 1998, In Šišková, 1998, s. 54).

Diskriminace

Diskriminace znamená, že majoritní společnost znevýhodňuje, poškozuje nebo neuznává určité jedince či skupiny osob a to z rasových, etnických, náboženských či jiných důvodů (Kraus, 2008, s. 161).

Rom

Tento pojem různí autoři vykládají různými názory. Jakoubek uvádí: *Aby byl Rom Romem, nestačí jen, aby se jako Rom narodil, musí se také jako Rom chovat, tj. musí vůči ostatním Romům projevovat romania* (Jakoubek, 2008, s. 31).

Romové neměli dlouhou dobu obecné pojmenování a byla jim majoritní společností přisuzována různá pojmenování. Ta měla v romském jazyce mnohdy hanlivá označení. To se změnilo na prvním romském kongresu, který se konal 8. - 12. 4. 1971 v Londýně, kde byla založena Mezinárodní unie Romů, na které bylo rozhodnuto o jednotném pojmenování všech romských etnických skupin označením Rom. (Nečas, 1999, s. 15)

V České republice žije pět skupin Romů, z nichž pouze Sinti nepoužívají endo-etnonym Rom. Přívlasky jako čeští a moravští, slovenští, maďarští a olašští, naznačují svébytnost těchto subetnických skupin, sebeidentifikaci jejich členů, případně odlišnou historickou zkušenost, rozdílný dialekt romského jazyka apod. (Kolektiv autorů, 2002 s. 192)

I Romové mají pro představitele minority své označení a to gadžo. *Tento termín je nejrozšířenějších v lexikonu všech romských dialektů v Evropě* (Kolektiv autorů, 2002 s. 196).

Je důležité si také uvědomit, jak sami Romové pohlíží na tento pojem. *Romové se mezi sebou dělí do mnoha skupin a velmi těžce nesou, že většinová populace nečiní rozdílu mezi těmito skupinami, které mezi sebou téměř nekomunikují, mají odlišné historické zázemí a zkušenosti, nezasahují do záležitostí druhých skupin, nevytvářejí společná manželství, ani se vzájemně nestýkají* (Goral, 1998, In Šišková 1998, s. 75-76).

Také bychom se měli pozastavit nad pojmem Cikán.

Cikán

Slovo „Cikán“ mnoho lidí používá v domnění vulgárního názvu romské minority. Domníváme se, že je na každém, zda mu toto slovo přijde vulgární. V mnohých částech České republiky se na tento pojem pohlíží rozdílně. Někde si Romové sami přejí, aby byli nazýváni Cikány. Ve „Slovníku českého spisovného jazyka“ je pojem „cikán“ vysvětlen jako synonymum ke slovům tulák, dobrodruh, lhář, podvodník, zloděj a podobně. (Kolektiv autorů 2002 s. 191) Proto necháme na Romech samotných, jak si nechají mezi svými přáteli a blízkými říkat.

Rasismus

Rasismus vysvětluje mnoho autorů, každý však trochu odlišně a promítají se v nich jejich osobní názory autorů. Uvádíme například: *Souhrn postojů, které vycházejí z přesvědčení, že určitá skupina lidí, kterou lze obvykle vydělit pomocí snadno identifikovatelných znaků (barva kůže je jen jedním z nich), představuje nositele konkrétních nežádoucích jevů (od průměrné inteligence ke sklonu ke kriminálnímu jednání či neschopnosti získat potřebné pracovní návyky a dovednosti až k např. k emoční labilitě)* (Demjančuk, Drotárová, 2005, s. 52). Názor dalšího autora na rasismus je neméně zajímavý: *Ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu* (Frištsenská, 1998, In Šišková, 1998, s. 13).

Vzdělávání Romů

Pojem vzdělání učitele romských dětí chápu jako určitý stupeň poznatků ze svého oboru, které jsou organicky spojeny s emocionálním, etickým a axiologickým vztahem k romské komunitě jako nositeli odlišné, ale rovnocenné kultury, kterou učitel musí pro svou práci poznat, aby mohl respektovat situaci romského žáka a z ní vycházet při svém výchovném a vzdělávacím působení na něj (Balvín, 1999, s. 51).

Socializace

Pod pojmem socializace rozumíme postupnou přeměnu člověka jako biologické bytosti na bytost společenskou. To znamená postupné začleňování do způsobu života společnosti, ve které se nachází. Socializace probíhá po celý život člověka a to nahodile. (Kraus, 2008, s. 59)

Předsudky

Nezdůvodnitelné postoje, které lidé mohou přebírat mezi sebou jako zdroj nedůvěry jsou předsudky. Ty mohou ovlivňovat okolí, ve kterém se pohybujeme a lidi, se kterými se stýkáme. Pokud lidé něco neznají, může u nich vznikat nedůvěra, která může vyústit až ke xenofobii. To znamená, že lidé mohou být odmítaví k lidem, se kterými se ve skutečnosti nikdy nesečkali. To může nakonec vyústit až k rasismu. (Frištecká, 1998, In Šišková, 1998, s. 12)

Mezi důležité pojmy, které nám představují způsoby, kterými se mohou Romové začlenit do majoritní společnosti patří: integrace, asimilační strategie, asimilace, marginalizace, adaptace a tyto pojmy si nyní podrobněji rozebereme.

Integrace

Integrace je takovou formou adaptace, při níž menšinová skupina považuje kontakt s dominantní skupinou za významný a potřebný. Příslušníci této menšiny se však současně identifikují se svou původní kulturou, kterou si chtějí nadále udržet. (Navrátil, 2003, s. 166)
Balvín pak tento pojem vysvětluje takto: *Integrací je zde myšleno plnohodnotné začlenění Romů do společnosti, které jim umožní, aby si volili, která kulturní specifika a odlišnosti si přejí zachovat* (Balvín, 2008, s. 20).

Asimilace, asimilační strategie

Asimilační strategie znamená, že menšinová skupina reaguje na kontakt z většinovou společností „zapovězením“ původní kultury a akceptací nových modů chování. Marginalizace je strategií nezájmu o dominantní i vlastní kulturu, identita příslušníků marginalizovaných skupin se opírá pouze o úzce vymezené subkulturní normy a vzory chování. Zvláštním případem adaptace je separace. V tomto případě menšinová skupina odvozuje svou identitu od své původní kultury. Kontakt s většinovou společností je považován za problematický a nežádoucí. V důsledku tohoto vzorce adaptační strategie se menšinová skupina izoluje a vytváří „ostrovní pevnost“, která své brány otevírá jen

ve vyjimečných situacích. (Navrátil, 2003, s. 166)

Kraus asimilaci řadí mezi skupinu tří modelů interetnických vztahů: Dle Krause asimilace znamená, že minoritní společnost opustí vlastní tradice, zvyky a podmaní se názoru majoritní skupiny. Oproti tomu, pokud se tradice mezi skupinami mísí navzájem a vyvíjejí se nové kulturní vzorce, avšak tradice minoritní skupiny nejsou potlačovány, hovoříme o takzvaném modelu tavicího se kotle. Pokud je společnost rovnocenná a uznávají se názory různých subkultur navzájem, hovoříme o pluralitní společnosti. (Kraus, 2008, s. 161)

Pojmy, které jsme si v této části rozebrali, uvedeme v příloze č. 2 ve slovníčku pojmů.

2 ROMOVÉ, ŽIVOT A VÝCHOVA

Proto, abychom dokázali s Romy spolupracovat a žít nimi či vedle nich v jedné společnosti, je důležité, abychom znali jejich historii a strasti, kterými během let procházeli. Důležité je také přiblížit si jejich tradice, zvyky, kulturu a způsoby, které jsou pro ně zcela běžné a které se nám mohou zdát poněkud zvláštní. Ten samý pohled ale mohou mít Romové na nás. Ve druhé kapitole bakalářské práce se budeme opírat o následující autory: Nečas se zabývá historií Romů v souvislosti s holokaustem a pronásledováním Romů během druhé světové války. Další autorkou o romské problematice, z jejíž publikace budeme v této kapitole čerpat, je Eva Davidová. V její publikaci *Romano drom Cesty Romů 1945 – 1990* (Davidová, 2004) je velmi citlivou formou popsán život, kultura, tradice a zvyky romské populace, které budeme v této kapitole dále rozebírat. V první části popisujeme historii a původ Romů od 13. století, jejich postupnou migraci do Evropy a problémy, které je na jejich cestě potkaly. Mezníkem v migraci Romů byla 2. světová válka, která citelně zasáhla do jejich životů a jejichž průběh z romského pohledu si také rozebereme, stejně jako poválečné období a období komunismu, kdy byly přijímány různé zákony na jejich násilnou integraci mezi majoritní skupinu. Ve druhé části se pak podíváme do hloubky romského bydlení, stravování a budeme se zabývat i tradicemi, které nám napomohou být Romům o něco blíže. Důležitý pro pochopení romské problematiky je také jazyk, proto také zmíníme různé dialekty se kterými se v romské minoritě můžeme setkat. Abychom pochopili různé problémy, které mohou v souvislosti s výchovou vznikat, je důležité také rozebrat rasismus jak ze strany majoritní skupiny k minoritě, tak i pohled romské minority na majoritu, což je stěžejní proto, abychom dokázali žít vedle sebe. O tomto problému pak pojednává třetí část této kapitoly.

2.1 Původ a historie Romů v ČR do roku 1989

Pro pochopení chování a způsobu života je důležité znát romskou historii, která nám může hodně napovědět o příčinách jejich problémů s majoritní skupinou a také nám může pomoci poodkrýt jejich pohled na majoritní skupinu.

Jako každý národ mají i Romové předlouhou historii (Nečas, 1999, s. 9). *K ní se však nevztahuje příliš mnoho literatury a dalších dokumentů. Předkové dnešních Romů patřili pravděpodobně k původnímu obyvatelstvu Indie, které bylo někdy v polovině 2. tisíciletí př. n. l. vytlačeno do těžko přístupných a okrajových oblastí.* (Nečas, 1999, s. 10)

Dále uvádíme, jak na Romy pohlíží Eva Davidová, která se dlouhodobě věnovala způsobu života Romů. Díky její publikaci máme objektivní pohled na tuto problematiku.

Romové začali přicházet na území střední Evropy ve 13. stol. Na území českých zemí se objevují od konce 14. století. Z této doby již máme řadu historických dokladů, které hovoří o jejich pobytu. Jednotlivá období Romů v rámci Evropy jsou často ovlivňována změnami názorů ve společnosti a to převážně negativními. Jako jedni z prvních začali problematiku usazování Romů řešit Marie Terezie a její syn Josef II., kteří chtěli také potlačit jejich identitu. Chtěli, aby se přizpůsobili životu vesnického obyvatelstva, neměli být nazýváni „Cikány“ a nesměli používat svůj jazyk. Děti byly dávány na převýchovu do „neromských“ rodin. Tento postup ale nebyl správný. Pozitivním na tomto konání bylo pouze usazení se moravských Romů na jižní Moravě, kde jejich potomci zde žijí dodnes. V roce 1927 byl vydán zákon č. 117, který omezoval potulný romský život. Tento zákon ale neřešil zaměstnání a bydlení usazovaných Romů. Na to v roce 1958 navázal zákon č. 74 o násilné likvidaci kočování. Oproti všem negativním postupům, přineslo toto období i jednu pozitivní věc a to první cikánskou školu v Užgorodě. Mezi nejhorší období pro Romy bylo období 2. světové války. Stejně jako Židé byli i Romové pronásledováni a umístováni do koncentračních táborů a táborů nucených prací. Největším byl „cikánský tábor“ v Osvětimi II - Březnice. V těchto táborech zahynulo společně s dalšími evropskými Romy, také mnoho Romů českých. (Davidová, 2004, s. 17-18)

Mezníkem pro Romy je konec 2. světové války. Jich původní domovy byly buď ve špatném stavu, nebo byly zcela pobořené a proto vznikaly nové kolonie. Také nastává velký přesun slovenských Romů do České republiky, jelikož na Slovensku nebyly dostatečné prostředky pro jejich obživu a byla uplatňována prvorepubliková legislativa, která zakazovala vstup do určitých míst a oblastí. (Davidová, 2004, s. 11-12)

Od 50. let se začaly objevovat iniciativy ke zrovnoprávnění Romů a umožnění jim zařadit se do společnosti. Začíná se řešit problematika docházky romských dětí do školy, která byla minimální, ale bylo potřeba odstranit negramotnost. Důležité bylo také začlenění dospělých Romů do pracovního procesu, což bylo obtížné kvůli jejich nekvalifikovanosti a negramotnosti. V letech 1958 – 1959 nastalo vnucování kulturního modelu majoritní společnosti a násilné usazování Romů. V roce 1965 vznikl plán na likvidaci romských osad a rozptyl Romů. Po roce 1973 se situace změnila a bylo ustoupeno od předchozích pokusů asimilace Romů a snaha o jejich zapojení do společnosti bez potlačení jejich etnických specifik. V období 1974 - 1989 se společnost snažila o zlepšení podmínek pro Romy

a byly schváleny zásady celostátních, „sociálně-politických opatření v péči o cikánské obyvatelstvo“, byla zdůrazňována terénní práce, opakována byla opět problematika bydlení, školní docházky a prospěch dětí. Mnozí Romové se dobrovolně asimilovali, jelikož chtěli být „rovni“ ostatním členům společnosti, ve které žijí. Romové byli po dlouhou dobu považováni za odlišnou skupinu obyvatelstva, ne však jako samostatné etnikum. Od 80. let se začalo řešit uznání Romů jako národnostní menšiny. Listopad 1989 otevřel Romům cestu k seberealizaci, ale také další, nové problémy. (Davidová, 2004, s. 201-229)

V této části jsme si uvedli příchod Romů do Evropy a také jejich strasti při migraci Evropou a jejich pronásledování tehdejšími režimy. Proto si dále přiblížíme jejich život, který režim a aktuální politická situace taktéž ovlivňovala.

2.2 Romové v České republice

Romové jako národ nebyli nikdy příliš vítáni. Bylo to způsobeno stylem jejich života a také pro mnohé vzdálenou kulturou. Kvůli zajištění životních potřeb byli nuceni často kočovat. Jejich živobytí zajišťovalo kovářství, práce s kůží a dřevem, proto se zdržovali v místech, kde bylo jejich řemesla potřeba. Častým způsobem obživy bylo také kejklřství nebo věštění. Na určitém místě se zdržovali tak dlouho, jak byly jejich služby vyhledávány. Výdělky ale často nestačily k obživě rodiny a tak se často uchýlovali ke krádežím.

Skončení druhé světové války je historickým mezníkem v postavení a podmínkách života československých Romů, jakýmsi výchozím, nulovým bodem jejich dalšího vývoje (Davidová, 2004, s. 11). Po roce 1945 se též mění vlastní struktura romského etnika. Skupinu původních Cikánů českých a moravských představuje po válce pouze několik desítek rodin. Převažující počet Romů v poválečném Československu tvoří Romové slovenští a menší skupiny Romů maďarských, německých – Sintů, rumunských a specifická skupina tzv. olašských (Vlachike), v té době ještě kočujících. (Davidová, 2004, s. 12)

Romové se postupně přizpůsobovali i v jiných oblastech života, jako bylo například stravování. *Z potravin, mezi nimiž chybělo mléko, máslo a většinou také vejce a zelenina, vařily romské ženy jednotvárné pokrmy, jakými bývaly řídké polévky, maso s bramborami nebo halušky, o svátcích také plněná střeva (goja) a některé druhy speciálního pečiva (pišot). Tato chudá strava byla připravována nepravidelně a obyčejně teprve tehdy, když byli členové rodiny už nadměru hladoví. (Nečas, 1999, s. 94)*

Během 50. - 70. letech 20. století se romský jídelníček začal postupně měnit. Začaly se objevovat pečené a smažené pokrmy a také sladké pečivo a moučníky. I přes tuto obměnu se o této stravě nedalo mluvit jako o zdravé. V dobách, kdy měli více peněz, si dopřávali lepšího jídla a v chudších obdobích téměř živořili. (Nečas, 1999, s. 94)

Také bychom si měli přiblížit způsoby bydlení a jeho vývoj. U Romů bylo během jejich kočovného života důležité mít alespoň nějaké přístřeší v dobách nepříznivého počasí. Používali například přenosné stany nebo obytné vozy – maringotky, které si zdobili různými způsoby, mezi nejčastější patřily křížky a obrázky svatých. Vybavení maringotky bylo prosté až v pozdější době se začala používat i elektrická energie z autobaterií. Kočování Romů bylo ale postupně zakázáno a Romové byli násilně usazováni, což bylo již za vlády Marie Terezie a to zejména na jižní Moravě. Usazování Romů záleželo na podmínkách v dané lokalitě, aby se ale mohli usadit, potřebovali nejen svolení obecního úřadu, ale i místního obyvatelstva. Záleželo však na konkrétních podmínkách k životu, které se v dané lokalitě nacházely, především zda byl v blízkosti materiál na stavbu skromných příbytků a zda bylo jejich řemeslo v dané lokalitě vyhledáváno. Postupně začaly vznikat osady, které se různě zvětšovaly, ale také zanikaly. Mezi charakteristické typy obydlí můžeme zařadit zemnice, polozemnice, malý jednopokojový domek, dvouprostorový dům a víceprostorové stavení. Přistěhování Romů k majoritě se stalo pro Romy prostředkem interakce a kontaktů se sousedním okolím. (Davidová, 2004. s. 71-81)

Kdyby byly všechny proticikánské zákony v praxi poctivě a nekompromisně aplikovány by jen po několik měsíců, vymizeli by Cikáni z větší části křesťanské Evropy ještě v první polovině šestnáctého století. Cikány v podstatě zachránilo, že žádný z těchto sebepřísnějších zákonů nebyl opakovaně aplikován, zřejmě díky tichému nesouhlasu části populace, díky zkorumpovanoti místních úředníků a jistě i díky špatnému fungování většiny bezpečnostních složek. (Fraser, 1998, s. 111-112)

Předsudky

Hlavním problémem předsudků je důležité uvědomění si významu zobecňování a nálepkování. V případě negativní zkušenosti s Romem se špatnými stávají všichni Romové. Tato zkušenost může být vlastní, nebo nám mohou být zprostředkovány jinými nebo médii. (Kolektiv autorů, 2002 s. 123) V médiích často můžeme slyšet nebo vidět různé zprávy o romské problematice, které nemusí být uváděny nestraně. Záleží tedy na každém z nás, jak tuto informaci přijmeme a interpretujeme si ji. *Stereotypy se stávají velmi nebezpečnými, pokud se objevují v odborných publikacích, což se běžně dělo*

v minulosti a bohužel se s tím můžeme setkat i dnes (Kolektiv autorů, 2002, s. 124).

Místo přejímání předsudků a zobecňování špatných zkušeností je velice důležité dozvědět se o romské kultuře, historii, o romských osobnostech, jednotlivcích (Kolektiv autorů, 2002, s. 125).

Také můžeme slyšet. „Nejsem rasista, ale...“ Každý z nás si tento pojem může vykládat jinak. Záleží, v jakém prostředí se pohybujeme. Jinak mohou mluvit lidé, kteří bydlí poblíž romského ghetta, jinak lidé, kteří bydlí v blízkosti jedné romské rodiny, nebo lidé, kteří s nimi pracují.

Jazyk

Často se setkáváme s jazykovou bariérou, kterou musí sociální pedagog překonat. Sociální pedagog by měl znát alespoň několik romských slov, aby v očích romských dětí získal autoritu.

Většina Romů v České a Slovenské republice romsky rozumí a mluví. Romština je zde užívána v několika dialektech, odpovídajících jejich vnitřnímu členění (Davidová, 2004, s. 21). Romové nemají jednotný jazyk, ale liší se podle místa pobytu a jejich původu Romů. Mezi ně můžeme zařadit například dialekt českých a moravských Romů, který je v dnešní době málo rozšířený, jelikož většina Romů, kteří tímto dialektem mluvili byla vyvražďena během 2. světové války. Další dialekt, který můžeme uvést, je dialekt olašských Romů. Ten je poměrně odlišný od usedlých Romů a mluví jim pouze specifická skupina. Tento jazyk si zachoval nejvíce ze své autentičnosti, protože tito Romové si nejvíce chrání svou kulturu a způsob života a jazyk je toho právě nedílnou součástí. I Romský jazyk ale postupně začíná být ovlivňován češtinou. (Davidová, 2004, s. 22-24)

I výchova v romských rodinách probíhá po jazykové stránce jinak. Romské matky s dětmi příliš nemluví. Na dítě mluví jen pokud po něm něco potřebují. Proto romské děti začínají mluvit později. Také je kladen větší důraz na empatii a telepatii. Proto mají romské děti problém s komunikací a dorozumíváním se ve škole, kde jsou již používána složitější slova a pojmy. Celkově v romské řeči najdeme málo odborných termínů. (Sekyt, 1998, In Šišková, 1998, s. 158)

Sčítání obyvatel

O sčítání Romů se můžeme dočíst v mnoha publikacích. Ke sčítání se přistupovalo ať už v období vlády Marie Terezie, tak v předválečném a poválečném období. Po roce 1990 byla ukončena evidence romského etnika. Od roku 1991 v rámci sčítání lidu byla možnost přihlásit se k romské národnosti. Podle těchto informací však nemůžeme určit přesný počet Romů v České republice. Záleží pouze na Romech samotných, zda možnost přihlásit se ke své národnosti využijí či ne. Konkrétně při sčítání v roce 1991 se k romské národnosti přihlásilo 32 903 lidí, což představuje pouhých 22 procent odhadovaného počtu romského etnika. (Davidová, 2000, s. 22)

Podívejme se tedy na to, jaké další údaje nám poskytuje různá literatura.

V poválečném období se počet Romů zvyšoval a to především kvůli migraci ze Slovenska do českých zemí. V roce 1966 žilo v Československu 221 524 Romů z toho v České republice 56 519. Oproti tomu jen o dva roky později se tato čísla mírně navýšila. V roce 1968 v Československu žilo 226 467 a České republice 61 085. Romové v České republice oproti Slovensku žili více rozptýleni mezi ostatním obyvatelstvem. Navyšování počtu Romů docházelo jak díky migraci, tak i populačním přírůstkem. (Davidová, 2004, s. 152)

Pokud se zaměříme na konkrétní oblast, tak v okrese Uherské Hradiště v prosinci 1968 žilo celkem 235 Romů, z toho 114 mužů a 121 žen. *Vzhledem k tomu, že od roku 1989 se již evidence romského etnika nevede, je rozmístění romské populace k 31. 12. 1968 na základě šetření Institutu demografie tehdejšího Federálního statistického úřadu relativně nejvíce pravdivým obrazem, který se – pokud jde o vzájemné poměry rozložení – dosud příliš nezměnil; jen absolutní počty romské populace se výrazně zvýšily* (Davidová, 2000, s. 21).

Způsob života Romů se může majoritní skupině zdát poněkud zvláštní a to se následně může projevat a přetvářet v rasismus, který se svým rozsahem může lišit podle místa pobytu Romů a majoritní skupiny. Může být také ovlivňován médii, která nám mohou předkládat případy a situace, které sama uznají za vhodné a proto nemusí být zcela pravdivé a vypovídající. Každý si však v tomto obrázku najde svůj názor a informaci si přetvoří do potřebného výkladu. Z toho pak může vznikat právě rasismus, který si v další části podrobněji rozebereme.

2.3 Romové a majorita - rasismus

Napětí mezi Romy a majoritou existuje od nepaměti a může mít různé příčiny, ať už takové, že v blízkosti Romů bydlíme, pracujeme s nimi, či je potkáváme je na úřadech. Najdou se však i výjimky mezi jednotlivci a skupinami. Vše ale záleží na osobním přístupu a možnostmi obrany lidí vůči informacím z médií a dalších zdrojů. Určitou mírou za problémy s Romy mohou i sami příslušníci majoritní společnosti, kteří ne vždy správně pochopí chování Romů v určitých situacích.

Zatímco komunisté v podstatě redukovali romskou otázku na otázku sociální (chápali Romy jako civilizačně zaostalou část obyvatelstva, kterou je třeba vzdělat a sociokulturně povznést), polistopadoví úředníci – včetně nejvyšších – jejich sociální problémy podcenili (Říčan, 1998, s 76).

Naskytuje se otázka co lze považovat za rasismus a co ne? Vhodné označení by mohla být averze. Díky médiím se romská problematika podstatně nafukuje. Romové proto bývají často nechtěnými sousedy a jsou většinou považováni za rušiče klidu a výtržníky. Ale jedná se v tomto případě o rasismus? (Říčan, 1998, s. 66)

O rasismu mluvíme, když averze přerůstá v nenávistná slova a činy, když jsou Romové či jiní „barevní“ šikanováni, když se jim neposkytne policejní ochrana před násilím, když se ozývají požadavky vystěhovat Romy (kam?), když jsou označováni za podřadnou rasu, když se píšou ony protiromské nápisy (třebas byly míněny spíš jako uličnická recese). I tehdy, když je takovéto jednání vyprovokováno špatnou zkušeností s Romy, musíme je označit za rasismus. (Říčan, 1998, s. 66)

Kde se bere rasismus? Jaké jsou jeho kořeny, proč vlastně existuje ve společnosti, co přináší jednotlivci? Jedním ze zdrojů rasistického cítění je zřejmě atavistický strach z cizího (xenofobie). Tento strach je patrně instinktivní, odlišnost je signálem možného nebezpečí. Na vědomé úrovni kultura xenofobii překonává, ale zcela neodstraňuje. Mezi těmi, kteří se nám podobají, se pochopitelně cítíme bezpečněji, i když kontakt s cizími vítáme jako příležitost k nové zkušenosti. Politici vůdcové s oblibou využívají xenofobii k tomu, aby lidem vštíplili negativní obraz o „těch druhých“, které si přejí napadnout; a i když není přímé střetnutí aktuální, je vždycky výhodné zdůvodnit údajným vnějším ohrožením potřebu loajality k vedení. (Říčan, 1998, s. 66 – 67)

Dalo by se říct, že rasismus lze rozdělit do dvou druhů, na lidový a ideologický. Lidový rasismus označují sociologové jako stigmatismus. Obvykle bývají připisovány lidem

minoritní skupiny horší charakterové vlastnosti, nebo se projevuje nechuť žít v jejich blízkosti. To se může také obrátit v dojem minority, že jsou odlišní a začnou se také tak chovat. Ideologický rasismus se nezakládá na náhodných případech. Řeší celou skupinu, kterou se snaží izolovat. Důležité je vytvořit na obou stranách sociální vstřícnost, podporu a toleranci. (Alan, 1998, In Šišková, 1998, s. 10 – 11)

Může existovat i rasismus minority k majoritě? Může, ale není to v pravém slova smyslu. Dalo by se opět mluvit o jisté averzi. „Gádžové“ jsou podle Romů nečistí, ať už to tak Romům přijde díky zvykům a tradicím majority. (Říčan, 1998, s. 69)

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG, MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ V ROMSKÉ PROBLEMATICE, VZDĚLÁVÁNÍ A VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE, SOCIALIZACE

Poslední kapitola teoretické části je věnována sociálnímu pedagogovi, popisu jeho činnosti, vzdělání a kompetencím v porovnání s učitelem. Také zmiňujeme co všechno by měl sociální pedagog znát, pokud chce pracovat s Romy. Uvádíme pohled na edukaci Romů v historii v porovnání se současností. Dále uvedeme i specifické problémy ve výuce romského žáka, kde zdůrazníme důležitost komunikace a lepší informovanosti mezi výchovným a vzdělávacím zařízením a rodiči. V druhé části této kapitoly budeme pojednávat o různých stupních školních zařízeních, kompetence a požadavcích na vzdělání pedagogického asistenta, který může právě v těchto školních zařízeních napomoci lepší edukaci romských žáků. V poslední třetí části si rozebereme pojem socializace a její možnosti a důležitost.

3.1 Sociální pedagog a možnosti uplatnění

V této části uvedeme obecnou funkci sociální pedagogiky, funkci sociálního pracovníka a pokusíme se přiblížit funkci sociálního pedagoga. A zmíníme důležité informace a znalosti, které by měla osoba pracující s Romy znát.

Sociální pedagogika může být orientována na širokou oblast využití. Napomáhá v ovlivňování volného času, osobám, které jsou ohroženy špatným procesem enkulturace a socializace. Dále se zabývá pomocí specifickým kategoriím obyvatel, které postihla chudoba, nezaměstnanost, přistěhovalectví a tím také mohou vznikat různé výchovné problémy. (Kraus, 2001, s. 11).

Můžeme říci, že sociální pracovník řídí a organizuje výchovný proces a tím působí na subjekty výchovy a to ve dvou rovinách. Integrovaně se zaměřuje na osoby, které potřebují pomoc odborníků a oproti tomu rozvojová napomáhá k nalezení správného životního cíle a ke správnému rozvoji osobnosti. (Kraus, 2008, s. 198 – 199)

Profese sociálního pedagoga nemá jednoduchý a jednoznačný popis, jako například učitel. Sociální pedagog a jeho využití v praxi je poměrně široká profese, ale nevykazuje stejnou časovou konstantnost a standardizované předlohy jako například učební plán. Práce sociálního pedagoga je blízká profesím jako např. psycholog, učitel, ale nemůže tato povolání nahradit. Činnost sociálního pedagoga má ne zcela přehlednou škálu působnosti

a často je spojována s nižšími kvalifikačními nároky, z čehož vyplývá, že pozice a prestiž této profese není vysoká a odpovídající, to má za následek i nižší finanční ohodnocení mezi pedagogickými profesemi a ani prestiž není příliš velká. (Kraus, 2001, s. 34)

Pedagogika řeší vztahy mezi učitelem a žákem, ke kterým dochází v situaci výchovy. Vztahy podobného charakteru vznikají i mezi sociálním pracovníkem a klientem. Zatímco v pedagogice vztah mezi učitelem a žákem je označován jako „zápas“ o žáka, v sociální práci jde však o situaci označovanou jako pomoc. To je nejdůležitější kategorie v sociální práci. V námi sledovaných souvislostech se jedná o pomoc Romům (jednotlivcům i komunitám) v tíživé sociální situaci. Pedagogický aspekt práce sociálního pracovníka spočívá ve výchově klienta k perspektivě, k budoucnosti, k jeho autonomním řešením své vlastní situace. V tomto směru považujeme studium všeobecné pedagogiky i pedagogiky sociální a speciální na sociálně orientovaných vysokých školách za velmi aktuální. (Balvín, Vavreková, 2011, s. 237)

Při práci s romskými dětmi, jsou důležité nejen informace z oblasti pedagogické, ale i romologické a znalosti romské kultury a zvyků. Také musí být osoba vnitřně srozuměna se svojí prací a vědět, na koho se přímo orientuje, kdo je jeho pedagogickým objektem – romský žák. Důležité je předávat své vědomosti a schopnosti těm, kteří to v současné společnosti potřebují. (Balvín 2008, s. 11)

3.2 Vzdělávání Romů a vzdělávací instituce

V této části zmiňujeme dřívější přístup ke vzdělání Romů a dnešní myšlenky kam by se mělo toto vzdělání ubírat. Dále uvádíme specifické problémy, které mohou nastat při edukaci Romů a možné způsoby jak některé problémy řešit nebo je odstranit. Také si rozebereme stupně školního vzdělání a možné nástrahy, které mohou Romy potkat. V závěru této části pak uvádíme požadavky a kompetence pedagogického asistenta, který může právě ve školním zařízení napomoci romské minoritě k lepší integraci a pochopení majoritní skupiny.

Minulost versus současný stav

Stará socialistická pedagogika považovala zanedbané cikánské děti za méněcenné, tedy i za neschopné výchovy. Svě závěry vyvozovala z weussemanm-morganovské teorie o neměnitelnosti dědičnosti a prostředí. Toto hledisko se nejmarkantněji projevilo v pragmatismu, který měl i u nás své „vyznavče“. Hlavní představitel pragmatické pedagogiky John Dewey chápal dědičnost jako osudovou sílu. Říkal, že výchova a prostředí mohou jen rozvíjet a nebo tlumit vrozené sklony, ale nemohou člověka změnit. (Predmerský, 1961, s. 31) ¹

Povinná školní docházka byla zavedena již za první republiky a rodiče byli za neposílání dětí do školy trestáni. V období komunismu se přestala absence všech dětí, tedy i romských, tolerovat. Bylo rozhodnuto, aby co nejvíce romských dětí bylo začleněno už do mateřských škol. Tresty za nedodržení byly přísné, od finančních pokut, odebrání dětí, po věznění rodičů. Bohužel ani toto nevedlo ke změně situace, ta nastala až po té co bylo pochopeno, že Romové vzdělání potřebují. Pokud se jim bude dařit ve škole, mohou být úspěšní i v jiných oblastech jejich života. (Hejkrliková, Dostupné z: www.tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.doc.)

V současné době je nejdůležitějším faktorem pro lepší integraci a rozvoj romského etnika vzdělávání. Proto je důležité, aby se tato problematika řešila v rámci celého vzdělávacího systému, od předškolního až po vysokoškolské vzdělání. Důležité je respektování různých odlišností romského žáka. Také je nutné, aby spolužáci romských dětí chápali odlišnosti romské kultury od kultury majoritní. (Švejda, 2000, s. 57)

Specifické problémy ve výuce romského žáka

Důležitá je také dobrá spolupráce romských rodičů a školy. *Předvolání rodičů do školy tehdy, když dítě něco provede, je tou nejhorší možnou formou navázání kontaktu. Stejně jako očekávání, že se rodiče dostaví sami, nebo že přijdou na rodičovskou schůzku, se zpravidla nevyplní. Rodiče romských dětí často sami neměli dobrou zkušenost se školou, a proto neočekávají, že to bude lepší v dospělosti.* (Sekyt, 1998, In Šišková, 1998, s. 163)

¹ Stará socialistická pedagogika považovala zanedbané cigánske deti za menejcenné, teda aj za neschopné výchovy. Svoje závery vyvodzovala z weussemanm-morganovskej teórie o nemenitelnosti dedičnosti a prostredia. Toto hľadisko sa najmarkantnejšie prejavilo v pragmatizme, ktorý mal aj u nás svojich „vyznavčov“. Hlavný predstaviteľ pragmatickej pedagogiky John Dewey chápal dedičnosť ako osudovú silu. Hlásal, že výchova a prostredie môžu vraj len rozvíjať alebo tlmiť vrozené sklony, ale nemôžu človeka meniť.

Stále více se jeví potřeba romistického vzdělání pro ty, kteří se prací mezi Romy zabývají či budou zabývat, ať už jako učitelé, vychovatelé romští poradci či sociální nebo kulturní pracovníci. Proto se romistická výuka nebo alespoň krátkodobé semestrální přednáškové cykly zařazují na stále více pedagogických a dalších fakultách univerzity. (Davidová, 2000, s. 18)

Výchova a vzdělávání je nedílnou součástí každého člověka. Základy výchovy a vzdělávání v prvních letech života člověk získává od rodičů. *Vzdělávání je jedním z nejdůležitějších prostředků které napomáhají menšinám začlenit se do majoritní společnosti. V případě Romů to má osobitý význam, nakolik vyloučení ze společnosti způsobuje společenskou deprivaci. (Kopčanová, 2010, In Balvín, Kwadrans, 2010 s. 415)²*

Zkvalitňování výchovy a vzdělávání romských žáků je jednou z významných součástí celkové koncepce integrace romských komunit do společnosti. Tato cesta není jen záležitostí koncepce zaměřené na školství, ale je součástí celého systému změn, který je zakotven v koncepci romské integrace. (Balvín, 2008, s. 18) Pokud chceme, aby výchova byla správná, musíme se nejdříve zaměřit na vzdělání pedagogů a jejich informovanost a připravenost na výchovu romského žáka. Výraznou proměnu ve vzdělávání Romů přineslo usnesení vlády České republiky z 29. října 1997, tehdy byly konstatovány závažné historické hendikepy, které brání příslušníkům romské populace v plnohodnotném zapojení do společnosti. Proto byla uložena řada úkolů, jak zlepšit hendikepy romské komunity v oblasti školství. (Balvín, 1999, s. 49)

Vzdělanost učitele romských dětí by měla spočívat nejenom v osvojených poznatcích o romské kultuře, ale i ve schopnosti a umění motivovat romského žáka k tvorbě v intencích romské kultury, která svými cíli směřuje i k nalézání smyslu života a prosazování obecně platných lidských hodnot (Balvín, 1999, s. 51).

Předškolní vzdělávání

Pokud se zaměříme na vzdělávací instituce, tak můžeme jako první uvést mateřskou školu, která vede člověka k získávání a osvojování dovedností a znalostí. Aby romské děti nebyly znevýhodněny již od útlého věku, je důležité vytvořit takové podmínky, aby mohly tyto děti navštěvovat mateřskou školu už od tří let věku. Důležité je také vytvářet takové podmínky, aby bylo vhodně působeno na rodiče romských dětí, aby mateřské škole dávali

² Vzdelávanie je jedným z najdôležitejších prostriedkov ktoré napomáhajú menšinám začlenit sa do majoritnej spoločnosti. V prípade Rómov to má osobitý význam, nakoľko vylúčenie zo spoločnosti spôsobuje spoločenskú depriváciu.

významnost a posílali je tam. Tomu mohou napomoci romští asistenti. Děti v mateřské škole mohou již od útlého věku snižovat svůj jazykový hendikep a také přebírat důležité sociokulturní návyky, které jsou pro většinu majoritní skupiny běžné. Také je velmi diskutované upravení dotační politiky státu, aby finanční nároky, které jsou na rodiny kladeny nebyly překážkou. (Šotolová, 2008, s. 44)

Základní školní vzdělání

Problémy se mohou u romských dětí vyskytnout již v první třídě základních škol, kdy často nezvládají učivo a řeší vše se jejich přeřazením do speciálních škol. Problémem je, že ani jejich rodičům nevadí, že děti budou do speciální školy umístěny. Toto přeřazení, ale může být pro dítě velmi nevýhodné a může ovlivnit jeho život, jelikož kvůli tomu může přijít o příležitost k lepšímu uplatnění v budoucím životě. Problémem může být i to, že sami pedagogové přistupují k romským dětem stejně jako k dětem z majoritní společnosti. Důležité je pochopit rozdílnosti žáků a pochopit situaci v romských rodinách a jejich zvyky a romský život vůbec. Jen tak bude moci pedagog najít správné postupy při výchově romských žáků. (Sekyt, 1998, s. 156)

Pro romské žáky, kteří dnes navštěvují zvláštní školy, lze připravit na základě doporučení pedagogicko-psychologických poraden individuální programy, včetně doučování. Dále je pro ně nutno v rostoucí míře zřizovat vyrovnávací třídy, jejichž cílem je, aby tito žáci mohli pokračovat ve vzdělávání v některém programu základní, obecné nebo národní školy. (Balvín 2008, s. 36)

Důležitým krokem bylo otevření první školy pro cikánské děti na území Československa. Škola byla otevřena díky JUDr. Josefovi Pohlovi a vojákům, jelikož se škola nacházela v prostoru vojenského újezdu. (Balvín, 1999, s. 27)

Vzdělávání studentů středních škol

Důležité je také podporovat žáky při vstupu na střední a vysoké školy. Může jim to pomoci překonat určité sociální znevýhodnění a najít uplatnění na trhu práce jako majoritní skupina. Důležitá je také podpora, ze strany státu, úřadů a občanských sdružení, jako je úhrada školného, příspěvky na školní pomůcky. (Balvín, 2008, s. 37)

Romští asistenti – asistent pedagoga

Důležitým aspektem ve výchově a vzdělávání romského žáka jsou romští asistenti a asistenti pedagoga.

Jejich postavení upravuje zákon. Ředitel mateřské, základní nebo střední školy může ve třídě, kde se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami zřídit pozici asistenta pedagoga. U dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami je právě činnost pedagogického asistenta prospěšná. Dětem může napomoci k přizpůsobení se školnímu prostředí. Také napomáhá ke spolupráci se zákonnými zástupci žáků. (Dostupné z: <http://www.klickevzdelani.cz>)

Zákon pak práci a požadované vzdělání pedagogického asistenta vykládá takto: Asistent pedagoga vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě. K vykonávání této pozice je potřeba vzdělání v oblasti pedagogických věd, vyšší odborné vzdělání s pedagogickým zaměřením, střední odborné vzdělání s maturitou s pedagogickým zaměřením. Asistent pedagoga vykonává činnost pomocných výchovných prací ve škole nebo zájmovém vzdělávání, v ubytovacím zařízení nebo pro výkon ústavní či ochranné výchovy. (Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>)

Celé znění zákona uvádíme v příloze č. 3.

3.3 Socializace

V této části rozebereme pojem socializace a její druhy.

Socializací rozumíme proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít (Kraus, 2008, s. 59).

Socializace probíhá během celého života nahodile. Jsou osvojovány specifické lidské formy chování a probíhají vždy v nějakém prostředí. Člověk má dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, to znamená navazovat kontakty, vztahy a přebírat různé role a dále se sociálně učit. Důležitým činitelem v socializaci je rodina. Na rodinu navazuje škola, jakožto společenská instituce. Socializace vede k osvojování sociálních rolí. Vše záleží na věku, pohlaví a společenském statusu. Důležité je také přijmout pravidla jako přizpůsobit se ostatním a zvládnout pravidla chování. Udržení kontinuity, tj. předávání poznatků mezi generacemi a obohacování kulturního dědictví.

Socializaci můžeme mít v různých úrovních a kvalitě. Může se jednat o odchylky z obecně uznávaných norem, kdy se jedná o deviantní socializaci.

Dalším procesem je resocializace, kde se snažíme o návrat člověka do normálního života. Socializace se odvíjí od životní dráhy, kterou můžeme rozdělit na rodinnou, pro kterou je typické pozdější zakládání vlastní rodiny, což má za následek obavu z převzetí odpovědnosti. Potřeba rekvalifikace a zvyšování kvalifikace je pak označována jako profesní životní dráha. Poslední je společenská, pro kterou je v současné době celková neochota se projevit. Socializace se účastní různí činitelé. Mezi ně můžeme zařadit genotyp, vrozené dispozice, vlivy prostředí, které následně ústí ve fenotyp. Pokud chceme nahlížet na výchovu jako na proces, který reguluje socializaci, je důležité poukázat na tři roviny tohoto procesu. Jako první můžeme uvést „dílčí výchovu“, ta zahrnuje kázeňské požadavky a zajišťuje péči o jedince a jeho vedení, „individuální výchova“ působí ve směru žádoucího rozvoje osobnosti a může mít i povahu sebevýchovy, poslední „sociální výchova“ je pro sociální pedagogiku jako fenotyp těžko přijatelná, jedná se o sociální zaměřenost a orientaci osobnosti na mezilidské vztahy. (Kraus, 2008, s. 59 – 66)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Praktická část

V praktické části se zaměřujeme na názor absolventů a studentů pedagogických oborů. A to ve spojitosti s romskou problematikou z pohledu různých pedagogických oborů, znalostí, poznatků a jejich možného ovlivnění v souvislosti s jejich bydlištěm v blízkosti Romů.

4.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky, výzkumná metoda a postup

Naším cílem je zjistit názor studentů a absolventů pedagogických oborů na problematiku sociálního pedagoga, pedagogického asistenta a pracovníka ve školních a výchovných zařízeních. Tato problematika je v současné době aktuální. Stále není jasné, jak k této problematice přistupovat. Zda je vina ve špatné socializaci na pedagogovi nebo ve špatném přístupu romské minority a jejich nechuť zapojit své děti do školního a vzdělávacího systémů.

Díličí výzkumné otázky jsou následující:

Jaké jsou nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga?

Jaký mají respondenti obecný názor na Romy?

Může sociální pedagog napomoci dětem majoritní skupiny k pochopení odlišnosti romské minority?

Měl by sociální pedagog být v každém výchovném a volnočasovém zařízení?

Měl by sociální pedagog dostatečně znát rodinu a prostředí Romů, se kterými pracuje?

Jaké jsou nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga?

Pro naše zkoumání jsme si zvolili kvantitativní metodu kvůli povaze tématu a z ní plynoucích výzkumných cílů. Vybrali jsme nejběžnější nástroj – dotazník, který obsahoval 17 otázek. Celkem bylo osloveno 100 respondentů, návratnost byla 73 dotazníků, tři dotazníky byly nesrozumitelné, nebo v nich chyběly základní informace. Takže ve vyhodnocení dotazníkového šetření budeme vycházet ze 70 dotazníků.

Dotazník se skládá jak z uzavřených, tak i otevřených a polouzavřených otázek. Respondenti byli v úvodu informováni o anonymitě a dobrovolnosti dotazníku.

Pokusíme se zjistit postoj a názor respondentů na romskou problematiku ve spojitosti se sociální pedagogikou. Zajímá nás názor respondentů na Romy obecně, a jestli nějakým způsobem může jejich názor ovlivnit to, že žijí v jejich blízkosti. Dále jsme se zaměřili

na způsoby a možnosti výchovy, které má sociální pedagog a na názor na působení sociálních pracovníků ve školství a vzdělávacích institucích. Také nás zajímal postoj k různým kompetencím a názor na nejdůležitější vlastnosti sociálního pedagoga.

4.2 Výzkumný vzorek

Dotazníky byly zaměřeny na názor studentů, absolventů pedagogických oborů a osob, které pracují v sociální oblasti. Konkrétně se jednalo o respondenty, kteří studují nebo vystudovali obor předškolní a mimoškolní pedagogika, sociální pedagogika, andragogika a pedagogika volného času. Jedná se o osoby, které studovaly buď denní nebo kombinovanou formou, a proto mnozí z nich také pracují jako sociální pedagogové nebo pedagogičtí asistenti. Tento vzorek jsme zvolili z toho důvodu, že je jim tato problematika blízká a mnoho z nich se s ní již setkalo v praxi. Údaje o typu studovaného oboru uvádíme v tabulce č. 1

Tabulka č. 1 – Výzkumný vzorek podle druhu oboru.

Název oboru	Počet dotazníků celkem
Sociální pedagogika	26
Speciální pedagogika	15
Andragogika	5
Pedagogika volného času	6
Pedagogika	9
Předškolní a mimoškolní pedagogika	4
Ostatní	5

Získaná data budeme dále zpracovávat do tabulek a grafů.

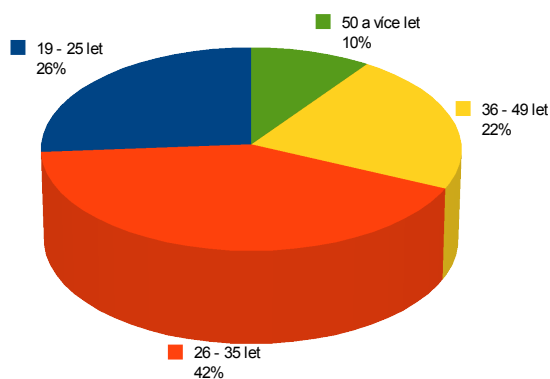
5 PREZENTACE A ANALÝZA VÝSLEDKŮ

5.1 Analýza odpovědí

Položka č. 1 - Věk respondentů.

Věk respondentů uvádíme v přehledném grafu. Z celkového počtu 70 dotazovaných bylo 19 respondentů ve věku 19-25 let, 30 ve věku 26-35 let, 16 ve věku 36-49 let a 7 bylo starších 50 let.

Graf č. 1 - Věk respondentů.

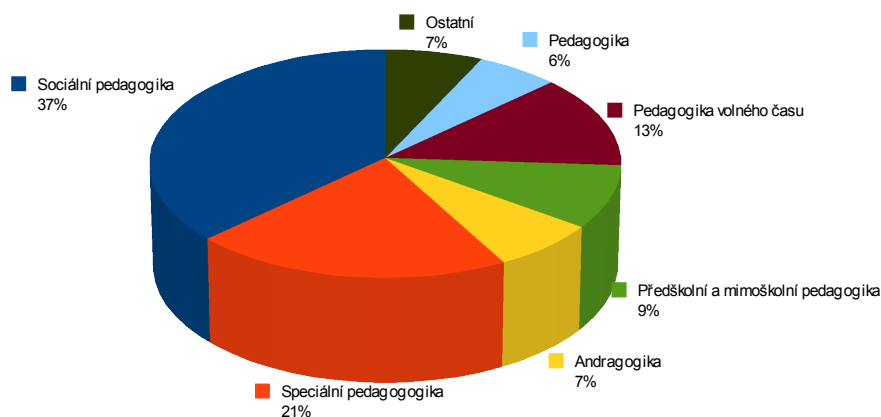

Při zadávání dotazníku jsme očekávali, že nejvíce respondentů bude ve věku od 26 do 35 let, jelikož je to věk, kdy lidé hledají pracovní uplatnění ve vystudovaném oboru. Práce s Romy není nijak „oblíbená“, a proto lze předpokládat, že ji častěji přijmou mladší osoby.

Položka č. 2 - Obor respondentů.

Rozdělení respondentů podle studovaného/vystudovaného oboru.

Graf č. 2 - Obor respondentů.

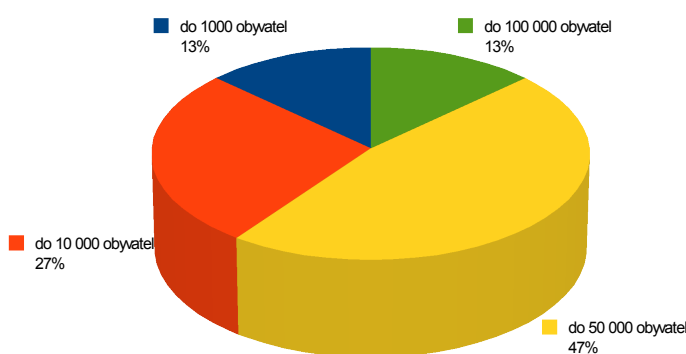

Tento výsledek jsme očekávali, jelikož výzkum byl primárně zaměřen na pedagogické obory se zaměřením na pomáhající profese. Zajímavé byly 2 dotazníky, které jsou zařazeny ve skupině ostatní. Byli to respondenti, kteří uvedli jako obor vzdělání gymnázium a délku své praxe v oboru sociální pedagogiky 12 a 7 let.

Položka č. 3 - Počet obyvatel v místě bydliště respondenta.

Tato informace je důležitá z pohledu hlubšího zkoumání vztahu velikosti bydliště k názoru na romskou minoritu.

Graf č. 3 - Počet obyvatel v místě bydliště respondenta.

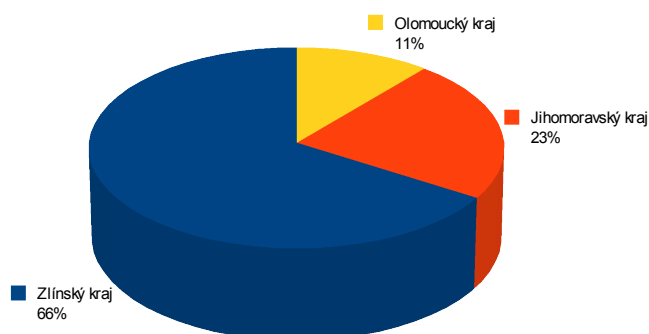

Z grafu vyplývá, že nejvíce respondentů žije ve městě do 50 000 obyvatel, což je zřejmě způsobeno tím, že ve větším městě je více pracovních příležitostí než na vesnici.

Položka č. 4 – Kraj, ve kterém respondenti žijí.

Dalším bodem dotazníku bylo zjistit, z jakého kraje respondenti pocházejí. Z celkového počtu 70 dotazníků uvedlo 46 osob, že žije ve Zlínském kraji. Dalších 16 uvedlo jako bydliště kraj Jihomoravský a 8 uvedlo kraj Olomoucký.

Graf č. 4 – Kraj, ve kterém respondenti žijí.

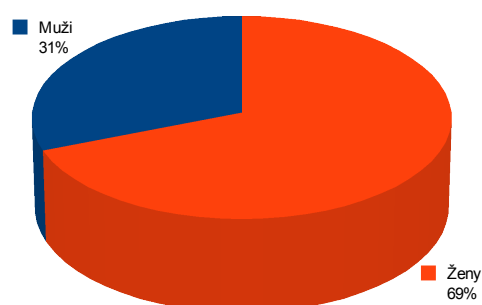

V našem výzkumu jsme se zaměřili na naše nejbližší okolí, proto se nám v dotazníku objevují pouze tři kraje.

Položka č. 5 - Pohlaví respondentů.

Rozdělení respondentů podle jejich pohlaví – z celkového počtu 70 respondentů je 48 žen a 22 mužů.

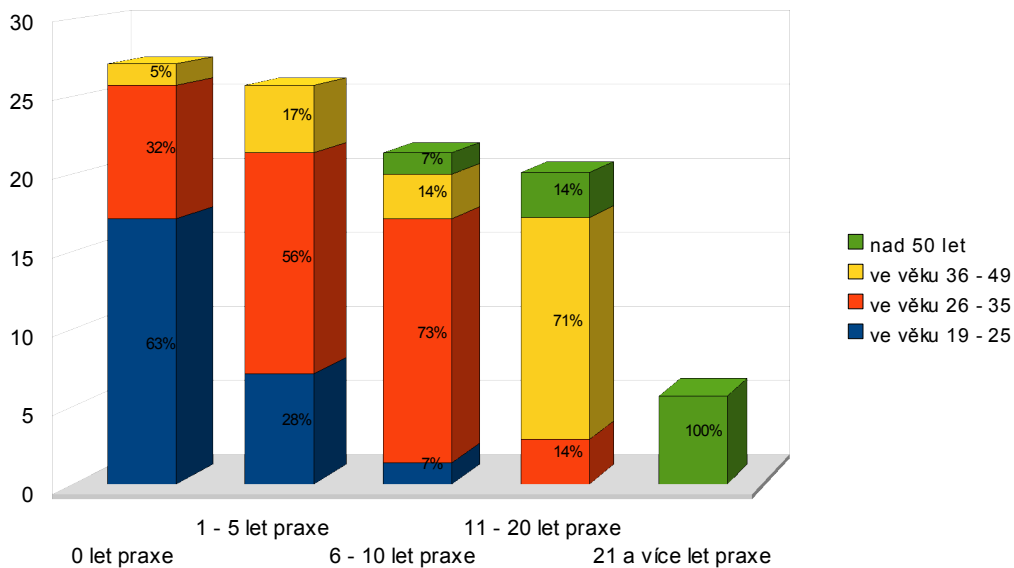
Graf č. 5 – Pohlaví respondentů.

Tento výsledek byl předpokládáný, protože všeobecně v oboru pedagogiky pracuje více žen než mužů, což je samozřejmě škoda. Domníváme se, že muži mohou do své pracovní činnosti přinést důležité poznatky a postřehy, které mohou být pro děti přínosné.

Položka č. 6 – Délka praxe respondentů v oboru.

U této položky jsme zjišťovali, jak dlouho respondenti v tomto oboru pracují. Jelikož jsme se na tuto položku ptali otevřenou otázkou, získané informace jsou velkého rozsahu, a proto jsme je rozdělili do kategorií. Pro lepší přehlednost jsme tyto informace uvedli ve spojitosti s věkem.

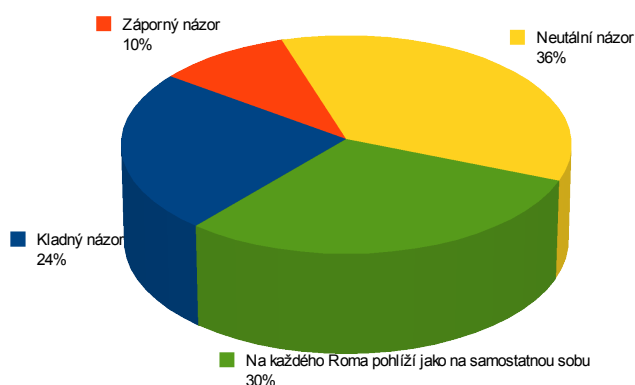
Graf č. 6 – Délka praxe respondentů v oboru.

Položka č. 7 – Obecný názor respondentů na Romy.

Ze 48 žen uvedlo 13, že mají kladný názor na Romy. Další 4 uvedly, že mají záporný názor. 17 žen v dotazníku uvedlo, že má neutrální názor a 14 žen uvedlo, že na každého Roma pohlíží jako na samostatnou osobu.

Z 22 mužů odpověděli 4, že mají na Romy kladný názor. Další 3 uvedli, že jejich názor je záporný. 8 mužů uvedlo, že mají neutrální názor a 7 mužů pohlíží na Roma jako na samostatnou osobu.

Graf č. 7 – Obecný názor respondentů na Romy.

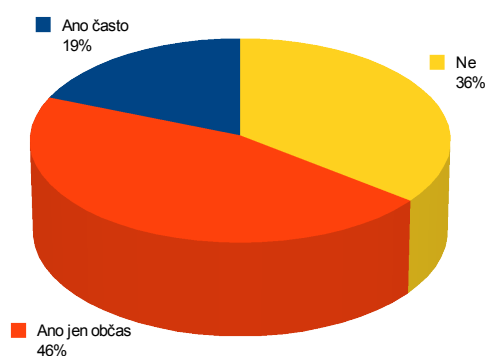

Protože se jedná se o respondenty, kteří většinou pracují s Romy, očekávali jsme převážně kladný nebo neutrální názor. Kladný názor na Romy je pro práci sociálního pedagoga důležitý, neboť s negativním názorem není možné, aby člověk s Romy objektivně pracoval. Důležité je, aby sociální pedagog chápal romskou kulturu, jejich tradice a zvyklosti. A dále prohlubovat své znalosti a získal si tak v očích Romů patřičnou autoritu.

Položka č. 8 – Vykonáváte ve své profesi práci s Romy?

Tato položka nás zajímala z důvodu, že je pro náš výzkum důležité znát, kolik našich respondentů se setkává při své práci s Romy často, občas nebo vůbec. Z výsledků je patrné, že většina respondentů pracuje občas nebo často s Romy. Domníváme se, že sociální pedagogové a všichni, kteří s Romy pracují, by se měli intenzivně a dlouhodobě zajímat o romskou problematiku. A tím mohli kvalitně romské minoritě pomáhat a spolupracovat s nimi.

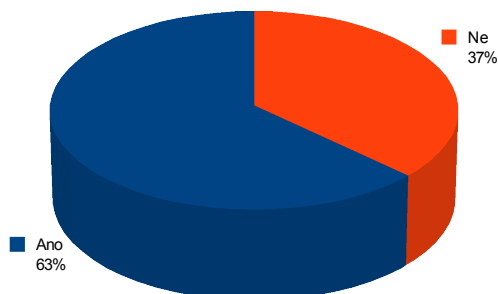
Graf č. 8 - Vykonáváte ve své profesi práci s Romy?

Položka č. 9 - Žijí ve Vašem okolí Romové?

Tato položka dotazníku nám ukazuje, kolik dotazovaných žije v blízkosti Romů. Ze 70 dotazovaných 44 odpovědělo, že žije v blízkosti Romů a 26 dotazovaných v blízkosti Romů nežije.

Graf č. 9 - Žijí ve Vašem okolí Romové?

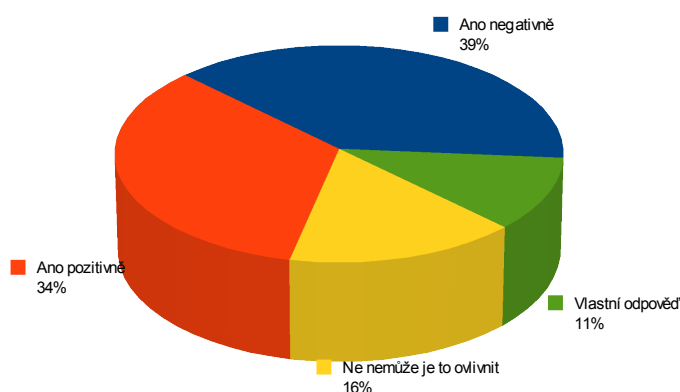

To, zda lidé žijí v blízkosti Romů, může ovlivnit jejich názor a pohled na ně. Samozřejmě je rozdíl, pokud žijí v blízkosti romské rodiny, nebo v blízkosti ubytoven či ghett.

Položka č. 10 – Jak může děti majoritní skupiny ovlivnit přítomnost romské minority v dětské skupině?

U této otázky byl poměr mezi pozitivním a negativním ovlivněním velmi těsný. Ze 70 respondentů 27 odpovědělo, že minorita může majoritu negativně ovlivnit. 24 respondentů uvedlo, že to může majoritu pozitivně ovlivnit. Odpověď nemůže je to ovlivnit uvedlo 11 dotazovaných a vlastní odpověď uvedlo 8 osob.

Graf č. 10 - Jak může děti majoritní skupiny ovlivnit přítomnost romské minority v dětské skupině?

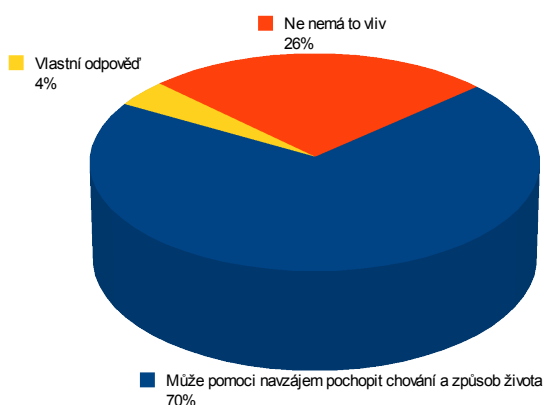

U možnosti vlastní odpovědi byly velmi zajímavé poznatky, které bychom chtěli zmínit. Jeden respondent uvedl: *nezáleží na tom, zda je dítě Rom, ale na tom, jaké je dítě jako individuální osoba*. Další zajímavou odpovědí byl názor: *záleží na výchově každého dítěte, tedy na rodičích, jak dětem tuto skutečnost, že v dětské skupině je příslušník romské minority, vysvětlí*. A v neposlední řadě byl jeden z názorů: *záleží na počtu dětí romské minority*.

Položka č. 11 – Může sociální pedagog ve třídě pomoci dětem navzájem pochopit chování romské minority a majoritní skupiny?

U této otázky je názor respondentů téměř jednotný. Ze 70 dotazovaných 49 odpovědělo, že sociální pedagog může napomoci ke vzájemnému pochopení mezi romskou minoritou a majoritní skupinou ve školní třídě. Pouze 18 dotazovaných odpovědělo, že sociální pedagog nemá vliv na vzájemné pochopení se mezi majoritní a romskou minoritní skupinou. 3 dotazovaní uvedli vlastní odpověď.

Graf č. 11 – Může sociální pedagog ve třídě pomoci dětem navzájem pochopit chování romské minority a majoritní skupiny?

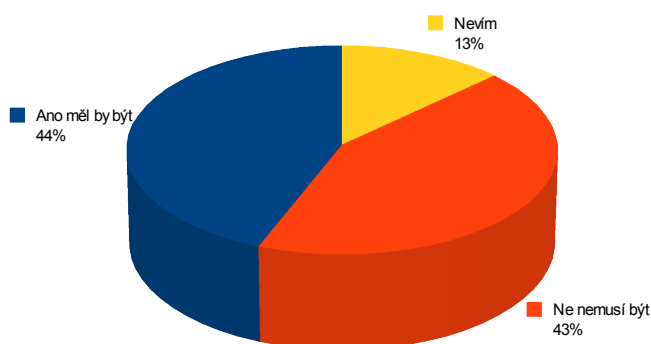

Toto zjištění není příliš překvapující, jelikož se domníváme, že působení sociálního pedagoga ve školní třídě může vždy napomoci k pochopení dětí minoritní a majoritní skupiny. Avšak spíše jsme očekávali, že respondenti uvedou svůj názor na tuto problematiku, což se však stalo pouze ve 3 případech. Jeden z dotazovaných uvedl: *nic nepomůže*, což je poněkud negativní odpověď.

Položka č. 12 – Měl by být v každém vzdělávacím a volnočasovém zařízení, které navštěvují Romové, sociální pedagog?

Tato otázka zjišťovala názor respondentů na to, zda by měl být v zařízeních sociální pedagog. Odpovědi byly opět velmi vyrovnané. Ze 70 respondentů 31 odpovědělo, že by měl být a 30 odpovědělo, že být nemusí. Pouhých 9 dotazovaných vybralo možnost nevím.

Graf č. 12 – Měl by být v každém vzdělávacím a volnočasovém zařízení, které navštěvují Romové, sociální pedagog?

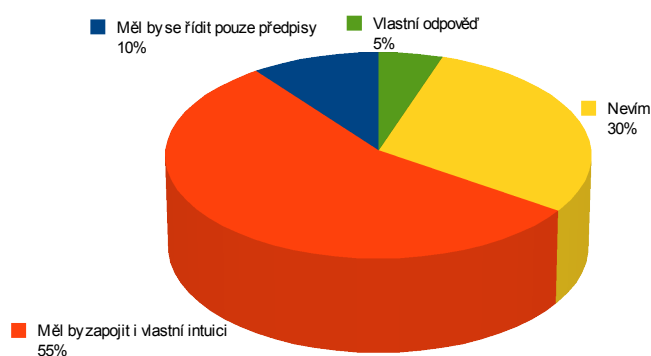

K této otázce by mohla být dlouhá diskuze, vše samozřejmě záježí na počtu romských dětí v dané skupině. Jak je ale z výsledku patrné, jsou i samotní sociální pedagogové zatím v této otázce rozpolčení.

Položka č. 13 – Měl by se sociální pedagog řídit pouze předpisy, nebo by měl dát na vlastní intuici?

U této položky nás zajímalo, zda je možné dělit sociální pracovníky dle dělení, které uvádí Banksová (1995). Z výsledků je patrné, že pouze 7 dotazovaných přistupuje ke své práci jako byrokratický sociální pracovník, tzn. že poskytuje služby jen v rámci zákonů a pravidel služby. Lpí na pravidlech, které určuje organizace ve které pracuje a řídí se tedy pouze předpisy. Oproti tomu 38 dotazovaných odpovědělo, že by měla být zapojena i vlastní intuice, ty bychom mohli nazvat angažovaným pracovníkem. Ten je otevřený, empatický a snaží se jednat s lidmi jako s přáteli.

Graf č. 13 – Měl by se sociální pedagog řídit pouze předpisy, nebo by měl dát na vlastní intuici?

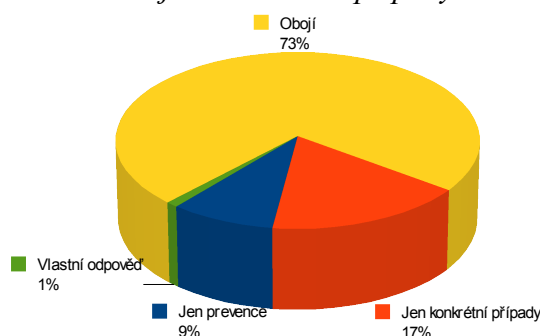

Dalších 21 respondentů uvedlo odpověď *nevím*. To je poněkud vysoké číslo, které je zřejmě způsobeno ne příliš vhodně položenou otázkou. Usuzujeme tak i z toho, že 4 respondenti uvedli vlastní odpověď, že by se měl sociální pedagog řídit i vlastní intuicí i předpisy.

Položka č. 14 – Měl by sociální pedagog působit i v rámci prevence, nebo by se měl zabývat jen konkrétními případy?

Sociální pedagog může pracovat ve dvou rovinnách, a to v oblasti prevence nebo s konkrétními případy. V oblasti prevence může předcházet různým problémům, jako jsou předsudky nebo odmítavé postoje. Při řešení konkrétních problémů se již posouváme dál, jejiž prevence v dané oblasti buď selhala, nebo zde nebyla vůbec.

Graf č. 14 – Měl by sociální pedagog působit i v rámci prevence, nebo by se měl zabývat jen konkrétními případy?

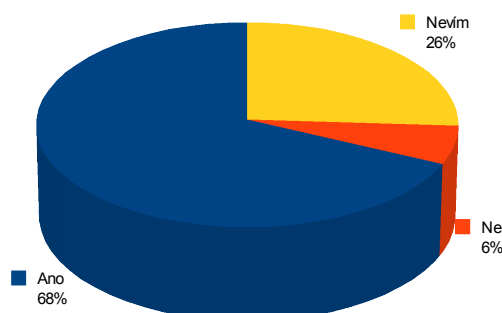

Jak je tedy z výsledků u této položky patrné, respondenti se domnívají, že sociální pedagog by se měl věnovat oběma rovinám tohoto problému. Domníváme se ale, že prevence je v tomto ohledu primární, neboť jí lze předejít mnoha případným problémům.

Položka č. 15 – Měl by sociální pedagog dostatečně znát rodinu a prostředí Romů se kterými spolupracuje?

Pro efektivní práci sociálního pedagoga je důležité, aby dobře znal konkrétně rodinu, se kterou pracuje. Tuto možnost vybralo 48 ze 70 dotazovaných. Pouze 4 respondenti se vyjádřili, že nemusí znát rodinu se kterou sociální pedagog spolupracuje. Poměrně mnoho respondentů pak vybralo odpověď neví, a to 18 respondentů.

Graf č. 15 Měl by sociální pedagog dostatečně znát rodinu a prostředí Romů se kterými spolupracuje?

Položka č. 16 – Jaké jsou nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga?

U této otázky měli respondenti vybírat více odpovědí.

Tabulka č. 2 – Jaké jsou nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga?

Vybraná odpověď	Odpovědi celkem
Preventivní působení	39
Rozvoj sociálních kontaktů a vztahů	38
Ovlivňování životního stylu	36
Práce s hodnotovou orientací	15
Využívání podnětů z prostředí	24
Práce se socializací a překonávání problémů socializace	32
Posilování kolektivu ve kterém pracuje	30

Nejčastější odpověď tedy byla preventivní působení, což je zajímavé v poměru k odpovědím v otázce č. 14. I druhá nejčastější odpověď má spíše preventivní charakter. Z nejčastěji vybraných odpovědí je patrné, co je dle respondentů nejdůležitějším činitelem při socializaci mladých Romů.

Položka č. 17 – Sociální pedagog jako osobnost by měl být především?

U této odpovědi měli respondenti opět vybrat více odpovědí, maximálně však tři.

Tabulka č. 3 – Sociální pedagog jako osobnost by měl být především?

Vybraná odpověď	Odpovědi celkem
Komunikativní	46
Empatický	23
Diskrétní	35
Spolehlivý	26
Odolný vůči stresu	50
Otevřený	24

Dle respondentů je nejdůležitější vlastností odolnost vůči stresu. Práce s mladými Romy a jejich rodiči může být mnohdy složitá. Jak již bylo řečeno, Romové svou odlišnou kulturou mají jiné hodnoty než majoritní společnost. K lepšímu řešení je tedy nutná dobrá komunikace, což byla druhá nejčastěji zvolená odpověď.

5.2 Shrnutí výzkumu

Po vyhodnocení našeho výzkumu můžeme říci, že sociální pedagogové jež pracují s Romy mají již převážně dostatečné informace, které jim napomáhají k lepší socializaci Romů. Jejich práci však může ovlivňovat jejich místo bydliště a to zda v blízkosti Romů sami bydlí. Názor na Romy u osob, které s nimi často pracují, je převážně kladný nebo neutrální, což také napomáhá k lepšímu přístupu k romské populaci. Stále však panuje rozpolcenost, zda romské děti v dětské skupině mohou majoritní skupinu pozitivně či negativně ovlivňovat. Podstatně jednodušší je názor, že sociální pedagog může pomoci dětem majoritní skupiny a romským dětem napomoci lépe pochopit rozdílnost chování a kultur. Jiné to však je u názoru, zda by měl sociální pedagog v dětské skupině vůbec být. V tomto tématu byli respondenti rozpolceni. Sociální pedagog by se ve své práci neměl řídit jen předpisy, ale především vlastní intuicí, neboť ta je důležitá z hlediska vcítění se do určitých situací a nalezení správných řešení problémů. Také by měl působit nejen jako preventista, ale i jako prostředník při řešení situací, které mohou nastat u romských dětí a jejich rodičů. Důležité je znát dobře rodinu, se kterou má spolupracovat a najít pro ni vhodná řešení. Toho může dosáhnou za využití svých kompetencí. Nejdůležitější vlastností je ale jeho povaha, díky které může najít vhodný postup a prostředek k řešení jak preventivních, tak i problémových situací.

5.3 Doporučení pro praxi

Při studiu sociální pedagogiky, ale i dalších pedagogických oborů, není mnoho možností (předmětů), kde je možné seznámit studenty s problematikou romských, ale i jiných minorit, které žijí v České republice. Bylo by vhodné aby absolventi, kteří se s touto problematikou setkávají nebo s Romy pracují, navštěvovali různá „školení“ věnovaná právě Romům a jejich způsobu života. Na těchto „školeních“ se přiblíží jejich tradice, zvyky a kultura, která je mnohdy důležitá pro pochopení jejich chování a přístupů k určitým situacím. Pokud si chceme u Romů získat určitou autoritu, je také dobré umět alespoň několik základních romských slov. Tím můžeme Romům ukázat, že nás jejich komunita zajímá.

ZÁVĚR

Téma naší bakalářské práce *Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů* se zabývá možnými historickými a kulturními hledisky. Ty mohou hrát roli při možných problémech u socializace Romů. Práce je rozdělena do 5 kapitol, které jsou rozděleny do částí. První kapitola je věnována autorům, z jejichž publikací jsme čerpali. Dále zniňujeme vztah tématu této práce k sociální pedagogice a příčiny, proč je právě sociální pedagogika přínosná pro tuto problematiku. Také rozebíráme důležité pojmy, které jsou stěžejní pro tuto práci. Druhá kapitola se zabývá historií a původem Romů. Tyto poznatky nám mohou napomoci k objasnění mnoha příčin problému, které mohou nastat při socializaci. Také se tato kapitola zabývá rasismem jakožto důležitým problémem dnešní společnosti. Ve třetí kapitole se věnujeme sociálnímu pedagogovi, možnostem jeho uplatnění a vzdělávacím institucím. Rovněž rozebíráme mnohokrát zmiňovaný pojem socializace. Čtvrtá kapitola je úvodem k našemu výzkumu, který je prezentován v páté kapitole.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALAN, Josef. *Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 10-11. ISBN 80-7178-285-8.

BALVÍN, Jaroslav. *Filozofie výchovy a metody romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

BALVÍN, Jaroslav. *Romové a jejich učitelé: 12. setkání Hnutí R v Květušíně 27.-28. listopadu 1998*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999. ISBN 80-902461-1-7.

BALVÍN, Jaroslav a Łukasz KWADRANS. *Situation of Roma minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia*. Wrocław: Prom, 2010. ISBN 978-83-928354-6-2.

BALVÍN, Jaroslav a Lenka VAVREKOVÁ. *Celosvětová diskuse o sociální práci a náš vklad do ní v aplikaci na romské komunity*. In BALVÍN, Jaroslav, Łukasz KWADRANS a Małgorzata KOWALCZYK. *Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. vol. 2. Wrocław: Prom, 2011, s. 231-239. ISBN 978-83-62969-01-2.

BALVÍN, Jaroslav a Gabriel ŠVEJDA. *Romové a univerzity: 14. setkání Hnutí R na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích 3.-4. prosince 1999*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-2-5.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Univerzita Palackého Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

DAVIDOVÁ, Eva. *K potřebě výuky romistiky na vysokých školách*. In BALVÍN, Jaroslav a Gabriel ŠVEJDA. *Romové a univerzity: 14. setkání Hnutí R na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích 3.-4. prosince 1999*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000, s. 18-27. ISBN 80-902461-2-5.

DEMJANČUK, Nikolaj a Lucia DROTÁROVÁ. *Vzdělání a extremismus*. Praha: EPOCHA, 2005. ISBN 80-86328-83-X.

FRASER, Angus M. *Cikáni*. Překlad Marta Miklušáková. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-710-6212-X.

FRIŠTENSKÁ, Hana. *Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 12-27. ISBN 80-7178-285-8.

GORAL, Ladislav. *Romové a Evropa*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 75-77. ISBN 80-7178-285-8.

JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KOPČANOVÁ, Dagmar. *Význam předškolního vzdělávání pro školskou připravenost rómských dětí*. In BALVÍN, Jaroslav a Łukasz KWADRANS. *Situation of Roma minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia*. Wrocław: Prom, 2010, s. 415-423. ISBN 978-83-928354-6-2.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787418.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

PREDMERSKÝ, Vladimír. *Rastú nám noví ľudia - problémy výchovy detí cigánskeho povodu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství, 1961.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: portál nakladatelství, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SEKYT, Viktor. *Zamyšlení nad zvláštnostmi romských dětí vstupujících do školy*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 156-164. ISBN 80-7178-285-8.

SULITKA, Andrej. *Národnostní menšiny v České republice*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 54-68. ISBN 80-7178-285-8.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

Elektronické zdroje:

Interkulturní vzdělávání I. Kolektiv autorů [online]. 2002. vyd. Praha [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/>

HEJKRLÍKOVÁ, J. *Vzdělávání romským dětí v ČR* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: www.tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.doc.

[online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.klickevzdelani.cz/Ve%C5%99ejnost/Ne%C5%BEzazvon%C3%AD/Prvn%C3%ADkrokdoopravdick%C3%A9%20koly/tabid/82/articleType/ArticleView/articleId/83/Pedagogicky-a-osobni-asistent-v-zakladni-skole.aspxalni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. MŠMT: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

aj. - a jiné

r. - roce

tzv. - takzvaně

tj. - to je

apod. - a podobně

např. - například

č. - číslo

př. n. l. - před naším letopočtem

stol. - století

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky

Tabulka č. 1 – Výzkumný vzorek podle druhu oboru. 37

Tabulka č. 2 – Jaké jsou nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga? 49

Tabulka č. 3 – Sociální pedagog jako osobnost by měl být především? 49

Grafy

Graf č. 1 - Věk respondentů. 38

Graf č. 2 - Obor respondentů. 39

Graf č. 3 - Počet obyvatel v místě bydliště respondenta. 39

Graf č. 4 – Kraj, ve kterém respondenti žijí. 40

Graf č. 5 – Pohlaví respondentů. 40

Graf č. 6 – Délka praxe respondentů v oboru. 41

Graf č. 7 – Obecný názor respondentů na Romy. 42

Graf č. 8 - Vykonáváte ve své profesi práci s Romy? 43

Graf č. 9 - Žijí ve Vašem okolí Romové? 43

Graf č. 10 - Jak může děti majoritní skupiny ovlivnit přítomnost romské minority v dětské skupině? 44

Graf č. 11 – Může sociální pedagog ve třídě pomoci dětem navzájem pochopit chování romské minority a majoritní skupiny? 45

Graf č. 12 – Měl by být v každém vzdělávacím a volnočasovém zařízení, které navštěvují Romové, sociální pedagog? 46

Graf č. 13 – Měl by se sociální pedagog řídit pouze předpisy, nebo by měl dát na vlastní intuici? 47

Graf č. 14 – Měl by sociální pedagog působit i v rámci prevence, nebo by se měl zabývat jen konkrétními případy? 48

Graf č. 15 Měl by sociální pedagog dostatečně znát rodinu a prostředí Romů se kterými spolupracuje? 48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha p 1: Seznam použité literatury.

Příloha P 2: Slovníček pojmů.

Příloha P 3: Zákon o pedagogickém asistentovi.

Příloha P 4: Dotazník.

PŘÍLOHA P 1: SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.

ALAN, Josef. *Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa.* In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty.* Praha: Portál, 1998, s. 10-11. ISBN 80-7178-285-8.

Jeho příspěvek v publikaci se zabývá pojmy xenofobie, předsudky, rasismus a řeší jejich různé projevy a druhy.

BALVÍN, Jaroslav. *Filozofie výchovy a metody romského žáka.* Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

Knihla navazuje na předchozí publikaci *Metody výuky romského žáka.* (Balvín, 2007) Věnuje se filozofii výchovy ve spojitosti s metodikou vyučování. Zabývá se převším problematikou romského žáka a napomáhá ke zlepšení vztahů ve společnosti.

BALVÍN, Jaroslav. *Romové a jejich učitelé: 12. setkání Hnutí R v Květušíně 27.-28. listopadu 1998.* Ústí nad Labem: Hnutí R, 1999. ISBN 80-902461-1-7.

Publikace je věnována především podstatě práce učitele romských žáků. Uvádí jejich zkušenosti ve vztahu k romské problematice a pojednává o jeho schopnostech a dovednostech. Také je zde zmiňována historie první romské školy v České republice.

BALVÍN, Jaroslav a Łukasz KWADRANS. *Situation of Roma minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia.* Wrocław: Prom, 2010, str. 231-239. ISBN 978-83-928354-6-2.

V publikaci je popsána romská problematika v zemích Visegrátské čtyřky. Je rozdělena na dvě části, první je věnována romské historii, kulturnímu dědictví, ekonomické situaci. Druhá část se věnuje romskému vzdělání a metodickými postupy.

BALVÍN, Jaroslav, Łukasz KWADRANS a Małgorzata KOWALCZYK. *Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. vol. 2.* Wrocław: Prom, 2011. ISBN 978-83-62969-01-2.

Prezentované články jsou z oblastí, pedagogiky, sociologie, psychologie a napsali je odborníci z Polska, Slovenska, Maďarska a České republiky. Kniha se skládá ze dvou částí. První se věnuje vědeckému výzkumu romského původu ve střední Evropě. Druhá část je věnována demografickým, ekonomickým a zdravotním problémům v zemích Visegrátské čtyřky a zmiňuje sociální problémy, které romským rodinám mohou způsobovat potíže.

BALVÍN, Jaroslav a Lenka VAVREKOVÁ. *Celosvětová diskuse o sociální práci a náš vklad do ní v aplikaci na romské komunity.* In BALVÍN, Jaroslav, Łukasz KWADRANS a Małgorzata KOWALCZYK. *Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia.* vol. 2. Wrocław: Prom, 2011, s. 231-239. ISBN 978-83-62969-01-2.

Jejich příspěvek je věnován konferenci sociálních pracovníků, na které se řešilo důležité témata týkající se sociální a ekonomické nerovnosti, důstojnosti a hodnot člověka a trvalé udržitelnosti životního prostředí.

BALVÍN, Jaroslav a Gabriel ŠVEJDA. *Romové a univerzity: 14. setkání Hnutí R na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích 3.-4. prosince 1999.* Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-2-5.

Na této publikaci spolupracovali učitelé a odborníci, kteří se věnují vzdělávání Romů a snaží se zlepšit romskou výuku, aby více romských dětí mohlo studovat vysoké školy. Důležitou částí je přehled metod multikulturní výchovy na vysokých školách, které se věnují edukaci romských žáků.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Univerzita Palackého Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

Eva Davidova ve své knize *Romano drom Cesty Romů 1945-1990* (Davidová, 2004) předkládá hloubku jejího cítění s Romy. Nepopisuje Romy jen etnograficky, ale dává do ní také svoje cítění s touto menšinou. Uvádí problémy, které Romové mohou mít s majoritní skupinou. Předkládá romský život v jiném světle, než jaký nám nabízejí například média.

DAVIDOVÁ, Eva. *K potřebě výuky romistiky na vysokých školách.* In BALVÍN, Jaroslav a Gabriel ŠVEJDA. *Romové a univerzity: 14. setkání Hnutí R na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích 3.-4. prosince 1999.* Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000, s. 18-27. ISBN 80-902461-2-5.

Seminář o kterém tento příspěvek pojednává se zabýval romistikou, výchovou a vzděláváním učitelů romských dětí a programy na přípravu romských pedagogických asistentů. Věnoval se vymezení pojmu Rom a jejich rozdělením a různými jazykovými dialekty. Také se zabýval počty Romů v určitých obdobích.

DEMJANČUK, Nikolaj a Lucia DROTÁROVÁ. *Vzdělání a extremismus*. Praha: EPOCH, 2005. ISBN 80-86328-83-X.

Tato publikace se zabývá extremismem, jeho možným ovlivněním vzděláním a opačně. Popisuje extremismus jako takový a jeho možné projevy.

FRASER, Angus M. *Cikáni*. Překlad Marta Miklušáková. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-710-6212-X.

Knih se věnuje kočování Romů a jejich příchodu do Evropy. Také se zabývá rozborem jazyka. A pojednává o jejich přizpůsobení se nové kultuře do které přišli a o překonávání různých tlaků, které je na jejich cestě potkaly.

FRIŠTENSKÁ, Hana. *Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 12-27. ISBN 80-7178-285-8.

Jsou zde vymezeny pojmy xenofobie, rasismus a produkty rasismu. Také jsou tomto příspěvku uvedeny právní normy k rasovému násilí a diskriminaci.

GORAL, Ladislav. *Romové a Evropa*. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, 1998, s. 75-77. ISBN 80-7178-285-8.

Věnuje se problematice romského etnika a neznalosti majoritní společnosti rozdělení Romů na různé skupiny, které spolu nekomunikují. A proto jsou v tomto příspěvku různé skupiny Romů popsány.

JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.

Knih je rozdělena na několik částí, které se věnují etnicitě ve vztahu k Romům. Obsahuje to nejdůležitější co bylo o Romech napsáno jinými autory.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

Publikace podává pohled na historii sociální pedagogiky, jak u nás tak i v zahraničí. Představuje metodologické východiska a charakterizuje ji jako vědní disciplínu. Věnuje se problematice sociálního prostředí, škole a výchovným institucím z pohledu sociální pedagogiky a možnostem oboru při pomoci v různějších životních situacích, otázkám multikulturního soužití a celé šíři sociálně výchovného působení v terénu.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

Knih je studijním textem pro studenty sociální pedagogiky, ale je zde mnoho poznatků, které oslovují i širokou veřejnost.

KOPČANOVÁ, Dagmar. *Význam predškolského vzdelávania pre školskú pripravenosť rómskych detí*. In BALVÍN, Jaroslav a Łukasz KWADRANS. *Situation of Roma minority in Czech, Hungary, Poland and Slovakia*. Wroclaw: Prom, 2010, s. 415-423. ISBN 978-83-928354-6-2.

Zabývá se problémem předškolní připravenosti romských dětí, jejich docházky do školního zařízení a problémy, které v tom jejich rodiče spatřují. Proto se autoři věnují výzkumu, který se zabýval otázkou proč rodiče své děti neposílají do předškolních zařízení.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787418.

V publikaci se dočteme o desetiletém výzkumu soužití Romů s majoritou. Kniha je zaměřena jak na lokality s velkým výskytem romské minority, tak na oblasti, kde žije poměrně malé množství Romů.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

V této knize se Nečas věnuje příchodu Romů na naše území a následných útrap, které je v České republice provázely. Především se věnuje období 2. světové války.

PREDMERSKÝ, Vladimír. *Rastú nám noví ľudia - problémy výchovy detí cigánskeho povodu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství, 1961.

Tato kniha předkládá pohled na Romské děti a jejich výuku v období komunismu.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.*

Slovník vysvětluje pojmy, které jsou spjaty s pedagogikou, psychologií a školskou politikou.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Praha: portál nakladatelství, 1998. ISBN 80-7178-250-5.*

Říčan se v této knize zabývá historií Romů do roku 1989 a popisuje romský život a vztah k „českým gádžům“. Také informuje o romském jazyce, bydlení, povaze a o romském dětství v naší společnosti a ve školství. V závěru předkládá návrhy co můžeme mi jako minorita udělat proto, aby se Romům v naší společnosti žilo lépe.

SEKYT, Viktor. *Zamyšlení nad zvláštnostmi romských dětí vstupujících do školy. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 156-164. ISBN 80-7178-285-8.**

Ve svém článku se zabývá možnostmi neúspěchu romských dětí v prvních třídách základních škol. Způsobům jazykové, sourozenecké výchovy. A také dalšími problémy v romské problematice jako např. výchova ke kázni a pořádku.

SULITKA, Andrej. *Národnostní menšiny v České republice. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998, s. 54-68. ISBN 80-7178-285-8.**

Sulitka se ve svém příspěvku věnuje různým národnostním menšinám a dohledu nad realizací jejich práv.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Zdroje a formy rasismu a netolerance. Informace o národnostních menšinách. Hry a cvičení pro žáky a studenty. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.*

Ve své publikaci spolu s dalšími, kteří se na ní podíleli věnuje důležitým pojmům, jako je xenofobie, rasismus z hlediska práva sociologie a antropologie. Dále se věnuje novodobé migraci a situaci národnostních menšin a metodice práce s mládeží v návaznosti na toleranci.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

Ve své publikaci vychází ze základních historických informací o romské národnostní menšině, zachycuje snahy o její asimilaci a integraci. Zaměřuje se především na oblast vzdělávání romských dětí v České republice a v některých evropských zemích. Jedním z nejdůležitějších předpokladů při integraci Romu a realizaci multikulturní výchovy, je výchova budoucích pedagogů k toleranci a respektování odlišných kultur.

PŘÍLOHA P 2: SLOVNÍČEK POJMŮ.

Multikulturalismus – společnost, kde vedle sebe žijí různé kulturní skupiny

Menšina – odlišuje se jazykově, nábožensky, etnicky, kulturně od majoritní skupiny (Sulitka, 1998, s. 54)

Diskriminace – majoritní skupina znevýhodňuje jedince nebo skupiny kvůli rasovým, etnickým nebo náboženským důvodům (Kraus, 2008, s. 161)

Rom – toto označení bylo stanoveno r. 1971 na romském kongresu. Romové se dělí do pěti skupin, které se mezi sebou navzájem nestýkají

Cikán – mnozí toto slovo používají jako vulgární označení pro Romy

Rasismus – postoj lidí k osobám odlišných rysů a zvyků

Vzdělávání Romů – ke vzdělávání Romů je nutno přistupovat se znalostmi o romské kultuře, tradicích, zvycích a je nutné je respektovat

Socializace – postupné začleňování do způsobu života společnosti (Kraus, 2008, s. 59)

Intergrace – snaha o kontakt s majoritní společností, ale ponechání si i vlastní kultury.

Asimilace – minorita přijme zvyky a kulturní vzorce od majoritní společnosti a odprostí se od vlastní kultury

Předsudky – názory, které lidé přebírají mezi sebou nebo na ně mají vliv názory okolí

PŘÍLOHA P 3: ZÁKON O PEDAGOGICKÉM ASISTENTOVĚ.

Asistent pedagoga, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě, ve které se vzdělávají děti nebo žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo ve škole zajišťující vzdělávání dětí a žáků formou individuální integrace, získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,

b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem jiného akreditovaného studijního programu než podle písmene a) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,*
- 2. studiem pedagogiky, nebo*
- 3. absolvováním vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného vysokou školou nebo zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen „studium pro asistenty pedagoga“),*

c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,*
- 2. studiem pedagogiky, nebo*
- 3. studiem pro asistenty pedagoga,*

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením, nebo

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene e) a

- 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,*
- 2. studiem pedagogiky, nebo*
- 3. studiem pro asistenty pedagoga.*

(2) Asistent pedagoga, který vykonává přímou pedagogickou činnost spočívající v pomocných výchovných pracích ve škole, ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání, ve školském výchovném a ubytovacím zařízení, ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, získává odbornou kvalifikaci

a) vzděláním podle odstavce 1,

b) středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky,

c) středním vzděláním získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu asistentů pedagoga,

d) středním vzděláním získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a

1. studiem pedagogiky, nebo

2. studiem pro asistenty pedagoga, nebo

e) základním vzděláním a studiem pro asistenty pedagoga. (zdroj internet mšmt)

PŘÍLOHA P 4: DOTAZNÍK.

Dobrý den, jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati - obor sociální pedagogika. Chtěla bych Vás touto cestou požádat o anonymní vyplnění dotazníku, který bude využit v rámci mé bakalářské práce na téma: Sociální pedagog jako činitel při socializaci mladých Romů. Děkuji za Vaši ochotu. Iva Schottlová

Vybrané odpovědi prosím zakroužkujte nebo před nimi udělejte křížek.

1. Jaký je Váš věk?

- 19 – 25 let
- 26 – 35 let
- 36 – 49 let
- 50 a více

2. Jaký je obor Vašeho vzdělání?

3. Kolik má obec/město ve kterém žijete obyvatel?

- Do 1 000 obyvatel
- Od 1 001 obyvatel do 10 000 obyvatel
- Od 10 001 obyvatel do 50 000 obyvatel
- Od 50 001 obyvatel do 100 000 obyvatel
- Od 100 001 obyvatel do 1 000 000 obyvatel
- 1 000 001 a více

4. V jakém kraji žijete?

5. Vaše pohlaví?

- žena
- muž

6. Jak dlouho pracujete v sociální oblasti?

(uveďte číslovkou)

7. Jaký je Váš obecný názor na romy?

- Kladný
- Záporný
- Neutrální
- Na každého Roma pohlížím jako na samostatnou osobu a neporovnávám je jako celou skupinu

8. Vykonáváte ve Vaší profesi práci s romy?

- Ano často
- Ano jen občas
- Ne

9. Žijí ve Vašem okolí Romové?

- Ano
- Ne

10. Myslíte si, že pokud jsou v nějaké dětské skupině příslušníci romské minority, může to děti majoritní skupiny ovlivnit?

- Ano negativně
- Ano pozitivně
- Ne nemůže je to ovlivnit
- Vaše odpověď

11. Myslíte si, že pokud by byl ve třídě sociální pedagog mohl by dětem pomoci navzájem pochopit chování romské minority a majoritní skupiny?

- Ano může jim pomoci navzájem pochopit chování a způsob života
- Ne nemá na to vliv
- Vlastní odpověď

12. Myslíte si, že v každém vzdělávacím a volnočasovém zařízení které navštívují Romové, by měl být sociální pedagog?

- Ano měl by být
- Ne nemusí být
- Nevím

13. Myslíte si, že sociální pedagog by se měl řídit pouze předpisy nebo by měl dát i na vlastní intuici?

- Měl by se řídit pouze předpisy
- Měl by zapojit i vlastní intuici
- Nevím
- Vlastní odpověď

14. Měl by sociální pedagog působit i v rámci prevence nebo by se měl zabývat jen konkrétními případy?

- Jen prevence
- Jen konkrétními případy
- Obojí
- Vlastní odpověď

15. Měl by sociální pedagog dostatečně znát rodinu a prostředí Romů se kterými spolupracuje?

- Ano
- Ne
- Nevím

16. Jaké jsou podle Vás nejdůležitější kompetence sociálního pedagoga?
(vyberte více odpovědí)

- Preventivní působení
- Rozvoj sociálních kontaktů a vztahů
- Ovlivňování životního stylu
- Práce s hodnotovou orientací
- Využívání podnětů z prostředí
- Práce se socializací a překonávání problémů socializace
- Posilování kolektivu ve kterém pracuje

17. Sociální pedagog jako osobnost by měl především být
(vyberte více odpovědí max. 3)

- Komunikativní
- Empatický
- Diskrétní
- Spolehlivý
- Odolný vůči stresu
- Otevřený